

KPNV

Koncepce práce s návštěvnickou veřejností

v CHKO Bílé Karpaty

Analytická část a Limity území

Zpracovatel: Mgr. Karel Fajmon, Marie Petřů, DiS., Ing. Radomír Staš,

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s.,

Konzultace: Ing. Ladislav Ptáček, Jana Urbančíková

Obsah

1. O dokumentu	4
2. Základní informace o interpretovaném území	5
2.1 Stručná charakteristika území	5
2.2 CHKO a předmět ochrany	7
2.3 Okolí CHKO	8
2.4 Dílčí závěr	9
3. Prehistorický a historický vývoj území	10
3.1 Vývoj krajiny v době poledové	10
3.2 Vývoj lidského osídlení a stručná historie území	10
3.3 Dílčí závěr	13
4. Zdroje interpretace	14
4.1 Krajina	14
4.2 Geologické a geomorfologické fenomény	16
4.3 Voda	16
4.4 Klima	16
4.5 Lesy	17
4.6 Louky	17
4.7 Pastviny	18
4.8 Mokřady	18
4.9 Flóra a fauna	19
4.10 Archeologie, architektura, historie, kultura	20
4.11 Hospodaření	21
4.12 Dílčí závěr	21
5. Vyhodnocení dosavadních aktivit	22
5.1 Předběžný koncepční dokument	22
5.2 Průvodcovská činnost	22
5.3 Místní průvodci v Bílých Karpatech s osvědčením	22
5.4 Internetové zdroje	23
5.5 Sociální sítě	23
5.6 Tiskoviny	23
5.7 Filmová tvorba	24
5.8 Návštěvnická a informační střediska	24
5.9 Místní akční skupiny, mikroregiony a centrály cestovního ruchu	25

5.10 Vybrané větší akce, které v Bílých Karpatech a okolí přitahují návštěvníky	25
5.11 Vnější obraz území	26
5.12 Dílčí závěr	27
6. Návštěvnická infrastruktura v CHKO Bílé Karpaty	28
6.1 Naučné stezky	28
6.2 Expozice	30
6.3 QR kódy, beetagy, kešky	30
6.4 On-line informační systém	30
6.5 Hledačky (quest)	30
6.6 Rozhledny	31
6.7 Odpočívadla a posezení	31
6.8 Pěší trasy	31
6.9 Cyklostezky a cyklotrasy	32
6.10 Infopanely a hraničníky ochrany přírody	32
6.11 Dílčí závěr	32
7. Naplnění interpretačního plánu	33
8. Limity využití území	34
8.1 Přehledová mapka limitů území CHKO Bílé Karpaty	35
8.2 Zóna A limitů území CHKO Bílé Karpaty (červená) – plochy bez organizovaného cestovního ruchu a návštěvnické infrastruktury	36
8.3 Zóna B limitů území CHKO Bílé Karpaty (modrá) – cestovním ruchem intenzivně využívané plochy	37
8.4 Zóna C limitů území CHKO Bílé Karpaty (zelená) – ostatní území, kde je potřeba návštěvnost dále sledovat a usměrňovat	38
8.5 Zóna D limitů území CHKO Bílé Karpaty (fialová) – hlavní nástupní místa a další místa konfliktů	38
8.6 Zbytek území CHKO mimo zóny A–D (bílá)	39
9. Seznam příloh	40

1. O dokumentu

Zadavatel dokumentu – smlouva o dílo 12533/SOW/17:

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, organizační složka státu (dále AOPK ČR), Kaplanova 1931/1, 148 00 Praha 11 – Chodov

Místně příslušné pracoviště zadavatele: AOPK ČR, regionální pracoviště Správa Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty (dále v textu RP SCHKO BK, případně Správa CHKO Bílé Karpaty)

Zhotovitel:

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s., nám. Bartolomějské 47, 698 01 Veselí nad Moravou (dále v textu VIS Bílé Karpaty, nebo VIS BK)

Spolupracující subjekt a budoucí investor Domu přírody Bílé Karpaty:

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty, nám. Bartolomějské 47, 698 01 Veselí nad Moravou (dále v textu ČSOP Bílé Karpaty, nebo ČSOP BK)

Koncepce práce s návštěvnickou veřejností (dále KPNV) v CHKO Bílé Karpaty vzešla z potřeby vytvořit koncepční dokument, který by stanovil základní zásady prezentace území v souvislosti s přípravou Domu přírody Bílých Karpat, ale také celkově naznačit směr, kterým by se práce s návštěvnickou veřejností v CHKO Bílé Karpaty a okolí měla ubírat, aby byly podpořeny cíle ochrany přírody a krajiny a pozitivní přístup veřejnosti k péči o přírodní a kulturně-historické dědictví v regionu.

KPNV sestává ze tří částí – analytické, plánovací a aplikační – a na základě analýzy území navrhuje, s jakými klíčovými sděleními v území CHKO pracovat, na jaké cílové skupiny návštěvníků se zaměřit, jaké formy interpretace a návštěvnické infrastruktury využít a s jakými zdroji přírodního a kulturně-historického dědictví pracovat, aby místní zdroje zůstaly v co největší míře zachovány a mohla být i nadále zajištěna jejich ochrana a péče.

Dokument dále **stanovuje limity využití území, které je potřeba brát v úvahu při práci s návštěvnickou veřejností a při navrhování aktivit a produktů cestovního ruchu,** se kterými bude pracovat nejen budoucí Dům přírody CHKO Bílé Karpaty, ale také další aktéři v cestovním ruchu v území – destinační management, turistická informační centra, poskytovatelé služeb, obce apod.

Pro přípravu dokumentu byly zcela zásadní průběžné konzultace s pracovníky AOPK ČR a také setkání pracovní skupiny složené ze zástupců klíčových aktérů v území, kteří se aktivně podílejí na práci s návštěvnickou veřejností a jsou zapojeni do různých aspektů cestovního ruchu: turistická informační centra, destinační management, obce, provozovatelé služeb v cestovním ruchu a místní průvodci.

Děkujeme tímto všem zástupcům AOPK ČR, obcí, informačních center, ale i místních subjektů poskytujících služby v cestovním ruchu, zástupcům samospráv, pracovníkům státní správy, odborníkům i laikům, kteří přispěli svými zkušenostmi a se kterými jsme mohli obsah Koncepce práce s návštěvnickou veřejností v CHKO Bílé Karpaty konzultovat.

2. Základní informace o interpretovaném území

2.1 Stručná charakteristika území

CHKO Bílé Karpaty se nachází na jihovýchodní Moravě, při státní hranici se Slovenskou republikou, zasahuje do okresu Hodonín v Jihomoravském kraji a okresů Uherské Hradiště a Zlín ve Zlínském kraji. Výměrou 747 km² je čtvrtou největší CHKO v České republice. Spadá do ní celkem 80 katastrálních území, z toho 43 plně a 37 částí katastru. Sídlo Správy CHKO Bílé Karpaty je v Luhačovicích, další pracoviště jsou ve Veselí nad Moravou, v Brumově a ve Zlíně. Veselí nad Moravou je zároveň sídlem dvou důležitých spolupracujících organizací – základní organizace Českého svazu ochránců přírody (ZO ČSOP) Bílé Karpaty a Vzdělávacího a informačního střediska (VIS) Bílé Karpaty, o. p. s., přičemž VIS Bílé Karpaty zároveň plní úlohu Informačního střediska CHKO Bílé Karpaty.

Bílé Karpaty jsou jedinečné svou krajinou i druhovou pestrostí, a to jak v národním, tak v mezinárodním měřítku. Na utváření zdejší krajiny a přírody se odedávna (souvisle už od mladší doby kamenné) výrazně podílel člověk. Zejména díky vztahu člověka a přírody představuje CHKO Bílé Karpaty území vystihující téměř dokonale myšlenku chráněných krajinných oblastí, na jejímž základě jsou tato velkoplošná chráněná území definována v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody, §25: *„Rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení.“*

Právě pro tisíciletou provázanost člověka a přírody byla CHKO Bílé Karpaty v rámci programu Člověk a biosféra (MAB) dne 15. 4. 1996 zařazena mezi biosférické rezervace UNESCO (jedna z šesti biosférických rezervací v ČR). V roce 2000 získala také ocenění Diplom Rady Evropy. Mezinárodní význam je zřejmý také začleněním téměř poloviny plochy CHKO Bílé Karpaty do evropské soustavy Natura 2000. V CHKO je vymezeno celkem 18 evropsky významných lokalit a dalších 15 evropsky významných lokalit se nachází v předpolí Bílých Karpat mimo vlastní CHKO. Významná je i přeshraniční spolupráce se Slovenskou republikou, neboť za hranicí navazuje Chráněná krajinná oblast Biele Karpaty. V samotné CHKO Bílé Karpaty je dále vyhlášeno celkem 52 maloplošných zvláště chráněných území (5 v kategorii národní přírodní rezervace, 1 v kategorii národní přírodní památka, 16 v kategorii přírodní rezervace a 30 v kategorii přírodní památka).

Širší veřejnosti jsou Bílé Karpaty známy především jako území s hojným výskytem vstavačovitých rostlin (orchidejí), ale jejich přírodní a kulturní bohatství je mnohem rozmanitější a je spjaté s historickým vývojem, různorodým hospodařením a v neposlední řadě také s odlehlostí od průmyslových středisek a příhraniční polohou. Protože se jedná o dosti rozsáhlé území, nedá se CHKO jednoduše a jednotně popsat jako celek, ale najdeme zde hned několik typů krajiny i národopisných oblastí. Podle přírodních podmínek a historie osídlení se krajina Bílých Karpat postupně mění od jihozápadu k severovýchodu a od pomoravní nížiny k hlavnímu hřebeni. Pro jihozápadní část, náležející ke Strážnickému Dolňácku a k Horňácku, jsou charakteristické mírné táhlé svahy s rozsáhlými komplexy jednosečných květnatých luk s rozptýlenými solitérními stromy. Střední část CHKO patří národopisně k Uherskobrodsku a krajina je zde pestrá, měnící se od polní krajiny na úpatí až po lesnaté vršky. Nejvyšší polohy při pohraničním hřebeni zde patří Moravským Kopanicím (širší okolí Starého Hrozenkova), které byly kolonizovány až v 17.–18. století a vyznačují se roztroušenou zástavbou, zasazenou do jemné mozaiky různých bezlesých ploch, křovin a remízů obklopené

rozsáhlejšími lesy. Luhačovické Zálesí a Jižní Valašsko na severovýchodě se vyznačují dosti vysokým zastoupením lesů, častými strmými svahy a rozsáhlými pastvinami. Specifické podmínky života v Bílých Karpatech a odlehlost řady sídel vedly také k rozvoji a dlouhému udržování bohatých folklorních tradic, které jsou vedle přírodních krás častým lákadlem pro návštěvníky. Dodnes se v Bílých Karpatech setkáváme s živou tradicí oslav různých svátků (fašank, Velikonoce, hody aj.), při nichž se dostávají ke slovu lidové kroje, písně a tance. Ovšem z běžného života už v současnosti většina projevů tradiční lidové kultury vymizela i zde.

K největším městům a obcím, ležícím přímo v CHKO nebo na jejím okraji, patří Strážnice (asi 5,5 tisíce obyvatel), Velká nad Veličkou (necelé 3 tisíce obyvatel), Strání (přes 3,5 tisíce obyvatel), Luhačovice (asi 5 tisíc obyvatel), Bojkovice (přes 4 tisíce obyvatel), Slavičín (přes 6,5 tisíce obyvatel), Štítná nad Vláří-Popov (přes 2 tisíce obyvatel), Brumov-Bylnice (přes 5,5 tisíce obyvatel) a Valašské Klobouky (téměř 5 tisíc obyvatel). Celkově žije v obcích zasahujících svými katastry do CHKO Bílé Karpaty bezmála 80 tisíc obyvatel – v jihozápadní části (okres Hodonín) je to přes 18 tisíc, ve střední části (okres Uherské Hradiště) přes 24 tisíc a v severovýchodní části (okres Zlín) přes 37 tisíc obyvatel.

Vzhledem ke značné členitosti území a protáhlému tvaru ve směru jihozápad–severovýchod je doprava uvnitř samotné CHKO časově dosti náročná. Ze Sodoměřic (na jihozápadě) do Valašských Klobouk (na severovýchodě) je možné autem dojet asi za hodinu a půl při využití rychlejších silnic vedoucích vně CHKO, při cestování přes CHKO to ale může trvat i dvě hodiny. Nejrychlejší spojení těchto míst hromadnou dopravou pak trvá dvě a půl hodiny. Špatná dopravní propustnost území je asi nejvíce vidět na možnostech hromadné dopravy mezi obcemi Nová Lhota a Strání, které jsou vzdušnou čarou vzájemně vzdáleny ani ne 10 km, ale nejrychlejší autobusový spoj mezi nimi trvá hodinu a půl – jednak kvůli nutnosti objíždět rozsáhlou přírodní enklávu bez státních silnic v prostoru mezi oběma obcemi, jednak kvůli horšímu navazování spojů na hranici mezi dvěma kraji.

Kromě hlavních středisek v podhůří Bílých Karpat, jimiž jsou Hodonín (přes 25 tisíc obyvatel), Veselí nad Moravou (téměř 12,5 tisíce obyvatel), Uherské Hradiště (přes 25 tisíc obyvatel) se Starým Městem u Uherského Hradiště (necelých 7 tisíc obyvatel) a Kunovicemi (přes 5,5 tisíce obyvatel), Uherský Brod (přes 16,5 tisíce obyvatel), Napajedla (přes 7 tisíc obyvatel), Otrokovice (asi 18 tisíc obyvatel) a Zlín (asi 75 tisíc obyvatel), je území v dopravním dosahu města Brna (téměř 378 tisíc obyvatel) – autem trvá cesta do jižní části CHKO 1–1,5 hodiny – a Olomouce (přes 100 tisíc obyvatel) – autem trvá cesta do Luhačovic necelých 1,5 hodiny. Hromadnou dopravou je z obou těchto měst možné do Bílých Karpat docestovat za 1,75 až 2 hodiny. Jen v samotných větších centrech v podhůří Bílých Karpat tak žije bezmála 200 tisíc lidí, pro které je území bezprostředně dostupné, a dalších téměř 500 tisíc obyvatel Brna a Olomouce může do území přijet za méně než 2 hodiny.

Další návštěvníci mohou do území cestovat také ze slovenské strany pohoří a z větších měst v údolí Váhu – Považská Bystrica (přes 40 tisíc obyvatel), Púchov (asi 18 tisíc obyvatel), Ilava (asi 5,5 tisíce obyvatel), Dubnica nad Váhom (asi 24,5 tisíce obyvatel), Trenčín (téměř 56 tisíc obyvatel) a Nové Mesto nad Váhom (necelých 21 tisíc obyvatel). Dalšími významnými centry jsou Stará Turá (přes 9 tisíc obyvatel), Myjava (přes 12 tisíc obyvatel), Senica (přes 20 tisíc obyvatel), Skalica (téměř 15 tisíc obyvatel) a Holíč (přes 11 tisíc obyvatel). Dohromady představují jen tato města v blízkém okolí státní hranice (do 20 km) na Slovensku potenciál více než 230 tisíc návštěvníků.

Pro vzdálenější návštěvníky jsou důležitou dopravní cestou také dálnice. V ČR jsou nejbližší dálnice vzdálené asi 30 km – D2 u Břeclavi a D55 v Otrokovicích. Na Slovensku vede podél Váhu slovenská

dálnice D1 (E75), spojující Bratislavu se Žilinou, která se území blíží nejvíce u Trenčína, kde prochází jen asi 12 km od hraničního přechodu ve Starohrozenkovském průsmyku.

Významnější turistické cíle v okolí jsou Bařův kanál (splavný od Otrokovic do Skalice), Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy (skanzen) ve Strážnici, Velehrad, Archeoskanzen v Modré, Botanická a sladkovodní expozice Živá voda v Modré, Památník Velké Moravy a KOVOZOO ve Starém Městě, státní hrad Buchlov, zámek a zámecký park v Buchlovicích, přírodní a kulturně-historický areál Park Rochus v Uherském Hradišti, kaple sv. Antonína Paduánského (u Blatnice), Letecké muzeum v Kunovicích (pobočka Slovákého aeroklubu Kunovice, pořádajícího také vyhlídkové lety), mechanický Betlém Horní Lideč, hlavní hřbet Vizovické vrchoviny a jižní část CHKO Beskydy (zejména Pulčinské skály). V Horní Lidči by během několika let měla navíc vzniknout multimediální expozice o přírodě čtyř západokarpatských CHKO na moravsko-slovenském pomezí (Bílé Karpaty, Beskydy, Biele Karpaty, Kysuce) pracovně nazývaná Trezor přírody. Ve Veselí nad Moravou je plánováno vybudování kulturně-vzdělávacího vinařského areálu společně s ubytováním apartmánového či hotelového typu (plánovaný termín dokončení 2020, odkaz na sociální síti facebook: Vinařství Veselí nad Moravou). Do okolního regionu míří návštěvníci také za několika velkými festivaly, zejména folklorními: Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici, Festival Slunce ve Strážnici (folkový až rockový), Dolňácké slavnosti v Hluku, Jízda králů ve Vlčnově, Slováké slavnosti vína v Uherském Hradišti, Letní filmová škola v Uherském Hradišti, Valašský mikulášský jarmek ve Valašských Kloboukách, na Slovensku pak např. Mezinárodní folklorní festival Myjava.

2.2 CHKO a předmět ochrany

Chráněná krajinná oblast Bílé Karpaty byla vyhlášena v roce 1980, ale jejich dílčím částem se dostalo zasloužené pozornosti již dříve. Nachází se zde mj. nejstarší chráněné území na Moravě, kterým je prales v NPR Javorina, zřízený knížetem Janem II. z Lichtensteina (na podnět lesního rady Wiehla) už roku 1909. Pro mnoho botanicky cenných lokalit připravil podrobné návrhy na vyhlášení územní ochrany na přelomu 40. a 50. let dvacátého století vynikající znalec Bílých Karpat Stanislav Staněk. Kvůli politické situaci v padesátých letech (se kterou souvisel slepý důraz na zemědělskou produkci za každou cenu a ochrana přírody byla vnímána jako brzda pokroku) však byly Staňkovy návrhy odloženy do archivu a k jejich uskutečnění v době, kdy mohly z cenné přírody zachránit nejvíce, bohužel nedošlo. Na některých z těchto lokalit byla vyhlášena územní ochrana až mnohem později – ve druhé polovině 80. a začátkem 90. let dvacátého století.

Chráněná krajinná oblast Bílé Karpaty byla zřízena, aby naplnila společenské poslání, kterým je (dle zřizovacího Výnosu Ministerstva kultury ČSR č. j. 17644/80 ze dne 3. listopadu 1980): *„...ochrana všech hodnot krajiny, jejího vzhledu a jejích typických znaků i přírodních zdrojů a vytváření vyváženého životního prostředí; k typickým znakům krajiny náleží zejména její povrchové utváření, včetně vodních toků a ploch, klima krajiny, vegetační kryt a volně žijící živočišstvo, rozvržení a využití lesního a zemědělského půdního fondu a ve vztahu k ní také rozmístění a urbanistická skladba sídlišť, architektonické stavby a místní zástavba lidového rázu.“*

Způsob jak toto poslání naplňovat definuje aktuální Plán péče o CHKO Bílé Karpaty (pro období 2012–2021), který je pro Správu CHKO závazný. Plán péče o CHKO uvádí i **konkrétní předměty ochrany**:

- všechny hodnoty krajiny a její vzhled (všechny přírodní, kulturní, historické a estetické charakteristiky a hodnoty krajiny), přičemž Plán péče upřesňuje, že *„k typickým hodnotám krajiny náleží zejména její povrchové utváření, síť vodních toků a rozmístění vodních ploch, rozvržení a využití*

lesních a zemědělských pozemků, rozmístění a urbanistická skladba sídel, architektonické památky a stavby lidového rázu.“

- zastoupené přírodě blízké a polopřirozené ekosystémy a v nich se vyskytující druhy rostlin a živočichů zvláště chráněné (zařazené ve vyhlášce č. 395/1992 Sb.), ohrožené (zařazené v červených seznamech ohrožených druhů), regionálně významné či pro dané ekosystémy charakteristické.

Základními dlouhodobými cíli v ochraně přírody a krajiny jsou podle Plánu péče o CHKO:

- zachování rozsahu a kvality typických nelesních (lučních, pastevních) ekosystémů a udržení jejich druhové pestrosti;
- udržení, příp. vytvoření vhodných životních podmínek pro vzácné a zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů a jejich společenstva, se zvláštním zaměřením na druhy, které mají v CHKO nejbohatší nebo jedinou lokalitu v ČR;
- zachování všech vyskytujících se přirozených lesních společenstev a udržení ekologické stability lesních porostů;
- udržení nebo dosažení přírodě blízkého charakteru vodních toků a mokřadů;
- zachování typického krajinného rázu a udržení pestrosti krajiny, včetně zachování (případně obnovy) vybraných kulturních charakteristik.

2.3 Okolí CHKO

V rámci tvorby koncepce je velmi důležitý také kontext okolí CHKO Bílé Karpaty, který tvoří zejména uvedené fenomény:

Karpatský oblouk

Bílé Karpaty jsou nejzápadnější součástí Karpatského oblouku. Podoba přírodních i kulturních hodnot napříč různými zeměmi, do kterých Karpatský oblouk zasahuje, je využitelná jako ukázka příslušnosti území Bílých Karpat k většímu celku. Spolupráce napříč Karpatským obloukem probíhá v rámci tzv. Karpatské úmluvy – Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat.

Biele Karpaty (Slovensko)

Na Slovenské straně pohoří se nacházejí velmi významné turistické cíle a přírodní zajímavosti, které je možné využít jako zdroj a rozšíření návštěvnického potenciálu území na nejrůznějších úrovních plánování interpretace v regionu. Také mírně odlišný historický vývoj obou stran pohoří dává možnost ukázat na jedinečnost a pestrost celého regionu a význam hranic mezi lidmi a národy.

Baťův kanál

Baťův kanál je jedna z nejnavštěvovanějších atrakcí regionu. Systém plavebních kanálů v rovinaté krajině jižní Moravy je vzájemně propojen a lemován několika přístavišti, ve kterých je možné nasednout na loď a užít si krajinu jižní Moravy z říční perspektivy. Výchozí místa kanálu jsou poměrně dobře dopravně dostupná. Je proto velmi vhodné využít kanál jako zdroj potenciálních návštěvníků domu přírody – návštěvnického centra, které bude sloužit jako brána do krajiny Bílých Karpat.

Ptačí oblast Bzenecká doubrava - Strážnické pomoraví

Strážnické pomoraví a Bzenecká doubrava těsně sousedí s CHKO Bílé Karpaty. Jde o zbytky původní říční sítě (s dominantou meandrujícího koryta řeky Moravy) se zachovalými porosty lužního lesa a navazujícími bory a doubravami pokrývajícími oblast tzv. vátých písků. Řeka Morava je důležitým přírodním fenoménem, který nepřímou souvisí i s přírodním bohatstvím Bílých Karpat. Jde navíc díky Baťově kanálu o poměrně turisticky exponovanou lokalitu a je možné ji opět využít jako potenciální

zdroj návštěvníků či jako doplnění portfolia atrakcí pro dlouhodobější pobyt na území Bílých Karpat. Navíc je tato oblast pod odbornou správou Správy CHKO Bílé Karpaty.

Modrá u Uherského Hradiště (Živá voda, Archeoskanzen)

Z hlediska návštěvnického potenciálu i interpretovaných témat je v okolí zajímavá a hojně navštěvovaná i expozice Živá voda a Archeoskanzen v Modré u Velehradu. Jde o jedinečnou expozici s podvodním akváriem. Hlavní prvky expozic se zaměřují na život ve vodě a historii slovanského osídlení, ale expozice je doplněna i o ukázky různých biotopů okolní přírody včetně Bílých Karpat.

2.4 Dílčí závěr

Přírodní a kulturně-historické hodnoty Bílých Karpat mají nejen národní, ale i mezinárodní význam. Zájem o zachování zdejší přírody a krajiny, a tedy i potřeba usměrňování cestovního ruchu v území a komunikace s návštěvníky, je zcela legitimní a opírá se o platný Plán péče o CHKO.

Jelikož návštěvník nevnímá přírodní fenomény skrze správní příslušnost konkrétních území k jednotlivým pracovištím ochrany přírody a v ostrých hranicích vymezených legislativou, ale vnímá spíše jejich příslušnost k regionu, vzájemnou polohu, stav, v jakém se nacházejí, a přístupnost (dopravní dostupnost, ale i vysvětlení případných omezení, managementových zásahů apod.) je vhodné při tvorbě interpretace brát do úvahy i kontext – okolí samotného území. Jde zejména o Karpatský oblouk jako symbol mezinárodního významu území, CHKO Biele Karpaty jako zahraničního souseda, který má ale mnohé společné, a nakonec řeku Moravu a Baťův kanál jako významný prvek velké řeky a možnost využití jejího turistického i přírodního potenciálu k lepší interpretaci samotného území Bílých Karpat.

3. Prehistorický a historický vývoj území

3.1 Vývoj krajiny v době poledové

V bezlesé či jen řídké lesnaté krajině doby ledové nacházelo v zájmovém území vhodné podmínky k životu velké množství světlomilných druhů rostlin i živočichů nejrůznějších stanovišť – od nejsušších stepí a chladných hor přes různé mokřady a vysokobylinnou vegetaci podél vodních toků po lemová společenstva při lesních okrajích i přímo v řídkých světlých lesích. Stínomilné lesní druhy byly naopak plošně velmi vzácné. Tato situace se začala měnit při odeznívání doby ledové (přibližně 10 tisíc let př. n. l.), kdy se začalo klima oteplovat a postupně i zvlhčovat. Příznivější klimatické podmínky umožnily postupné šíření lesních dřevin a plošné rozrůstání lesa včetně stínomilných druhů lesního podrostu. Dřívější krajinná mozaika s převažujícím bezlesím, rozptýlenými dřevinami a menšími ploškami lesů se tak měnila v lesnatou krajinu s rozptýlenými plochami bezlesí. Obzvláště vhodné podmínky pro další šíření až úplné zapojení lesa byly asi 6500–4800 let př. n. l., v období tzv. klimatického optima, kdy bylo dokonce tepleji (v průměru asi o 2–3 °C) a vlhčeji (až o 60–70 %) než dnes. V případě přirozeného vývoje by v té době světlomilné druhy zřejmě docela ztratily svůj životní prostor, byly by stále vzácnější a postupně by v našem území většinou vyhynuly.

Nejteplejší polohy Bílých Karpat ale již tenkrát dlouhodobě obývali lidé a místy se v této době (která kulturně odpovídala mladší době kamenné) začali usazovat první stálější osadníci také v kopcích ve středních polohách. Lidé obývali a nově kolonizovali bezlesé plochy, svým hospodařením a další činností bránili rozrůstání dřevin a také bezlesí rozšiřovali na úkor již vzrostlého lesa. Díky člověku tak mohly světlomilné druhy v Bílých Karpatech bez obtíží přežívat i v době, kdy jinde střední a vyšší polohy zatahoval stinný les.

3.2 Vývoj lidského osídlení a stručná historie území

Vzhledem ke své geografické poloze a reliéfu mají Bílé Karpaty i přes nevelkou šířku dosti pestrou a nejednotnou historii lidského osídlení. Nižší pahorkatina na jejich obvodu přímo navazuje na teplou nížinu Dolnomoravského úvalu, jež je vlastně pokračováním Panonské nížiny. Spolu s údolními větších říček zaříznutými hlouběji do pohoří a přilehlými středními polohami hlavního hřebene patří ke starosídelní oblasti, v níž lze nalézt stopy po obývání člověkem dokonce i ze starší doby kamenné – paleolitu (období od počátků lidských dějin až přibližně do 9 000 let př. n. l.).

Větší měrou ovšem začal člověk ovlivňovat zdejší krajinu až po přechodu od kočovného života lovce a sběrače k usedlému životu rolníka a pastevce v mladší době kamenné – neolitu (6000 až 3500 let př. n. l.). Od neolitu existuje již poměrně hustý sled archeologických nálezů dokládajících lidské osídlení na mnoha místech Bílých Karpat. Během několika následujících tisíciletí se zde vystřídala různá pravěká etnika a kultury. Doložena je řada sídel včetně výšinných hradisek. Už do pozdní doby kamenné jsou datována hradiska na místě dnešního hradu v Bánově, Nového Světlova v Bojkovicích, na Kamenném Čupku u Slavkova a Valech u Záhorovic. Později, v době bronzové, byla vybudována výšinná hradiska na Šumárníku nad Kněždubem, na vrchu Hradisko u Javorníka, Lipince u Boršic (Suchova), Vyšehradech u Bohuslavic nad Vlárí a už dříve využívaném místě v Bánově. Důležité pro vývoj přírody bylo, že se zmíněná pravěká sídliště alespoň v JZ části CHKO týkala i podhorských poloh (pouze nejvyšší a nejhůře přístupné polohy hlavního hřebene Bílých Karpat byly trvale osídleny a kultivovány až ve vrcholném středověku).

V mladší době železné (latén) – od počátku 4. století př. n. l. – se na dění ve střední Evropě začali výrazněji podílet Keltové. Z Bílých Karpat a blízkého okolí je jejich osídlení doloženo zejména z okolí řek Moravy a Olšavy. Opevněná sídliště jsou doložena např. od Brumova. Nálezy římských mincí u Bojkovic a ve Vlárském průsmyku svědčí o existenci důležitého komunikačního spojení. Na přelomu letopočtu postupně Kelty vystřídaly germánské kmeny. Na jižní a jihovýchodní Moravě to byli zejména Kvádové, jejichž osídlení opět sahalo i do okrajových částí Bílých Karpat.

Velké změny v rozložení obyvatelstva pak přineslo stěhování národů v 5. a 6. století n. l. V souvislosti s ním, během 6. století, přibývalo ve střední Evropě Slovanů, kteří se od té doby stávají na Moravě zcela převažujícím etnikem. Do středních a vyšších poloh však slovanské osídlení pronikalo až později, asi od 9. století, od kdy již také více zasahovalo do Bílých Karpat. První slovanské osídlení dokumentují nálezy pohřebišť z doby Velké Moravy na Slavičínsku a Bojkovicku. Na přelomu tisíciletí vznikla nebo byla obnovena řada hradisk, např. v Brumově, v Bánově a u Sodoměřic. Na počátku 10. století ale pod tlakem nájedů kočovných Maďarů došlo k rozpadu Velkomoravské říše a postupnému stažení slovanských obyvatel z jihovýchodní Moravy až za řeku Moravu. Značné vylidnění širokého pásu země na obou stranách moravsko-slovenského pomezí coby hranice mezi Českými zeměmi a Uhrami (tzv. Lucké pole, campus Lucsko), pak trvalo až do počátku 13. století. Významným mezníkem v ustavení respektované hranice mezi Moravou a Uhrami přibližně v dnešní podobě byla bitva na Luckém poli v roce 1116, v níž zvítězila česká strana, v čele s knížetem Vladislavem I., i když trvale stvrzena byla tato hranice až po vítězné bitvě českého krále Přemysla Otakara II. u Kressenbrunnu v roce 1260.

Snahu o osídlení tohoto kraje vidíme např. v založení královského hradu v Brumově na počátku 13. století. Hlavní vlna kolonizace však přišla teprve po vpádu Tatarů (1241) a Kumánů (1253) na Moravu. V té době byl založen královský hrad Uherský Brod, na kolonizačním úsilí se ovšem podílela i šlechta, která budovala hrady (např. Bánov) a osazovala vsi. Systematické osídlování pohraniční jihovýchodní Moravy pokračovalo po porážce Matúše Čáka Trenčanského, který v roce 1314 zpusťošil mnohá sídla na moravské straně. Nejprve opět ve starosídelní oblasti na obvodu pohoří a ve větších údolích řek, postupně se však rozšířilo i do středních a vyšších poloh blíže k hlavnímu hřebeni. Z té doby má své kořeny i většina současných měst a vesnic těchto částí Bílých Karpat. Je to zejména Strážnicko (včetně větší části Horňácka), Ostrožsko, Uherskobrodsko a spolu se svým okolím města Bojkovice, Slavičín, Brumov a Valašské Klobouky.

V průběhu 14. století se začínají vzrůmhat střediska větších panství (např. Valašské Klobouky) i vsi v okolí menších vladckých lén (např. Suchá Loz, Hrubá Vrbka, Strání). Neklidné 15. století znamenalo zánik některých opevněných sídel, bojům mezi Uhrami a českým králem učinil konec teprve mír z roku 1478. Za vlády Jagellonců došlo ke sjednocení vlády na obou stranách pohoří, což přineslo klid a rozkvět a budování správních center. Naprostou zkázu do oblasti ale přineslo 17. století. Vpády Bočkajovců, vojska krymských Tatarů, kteří bojovali na straně tureckého sultána, a kurucké oddíly opakovaně plnily vsi i městečka, mnoho obyvatel zahynulo nebo bylo odvedeno do otroctví.

V jádrových, vysoko položených částech pohoří s málo úrodnými půdami začala intenzivnější kolonizace až po odeznění vražedných nájedů na počátku 18. století. Především šlo o oblast Moravských Kopanic, kam nově přicházeli lidé z Uher, hlavně Slováci, ale také lidé z Polska a z východních Karpat na dnešní Ukrajině a v Rumunsku. Osídlení v této oblasti je svébytné nejen svou historií, ale také strukturou osad, které jsou z větší části tvořeny roztroušenými samotami obklopenými drobnými políčky, sady a pastvinami.

Kromě postupujícího souvislého osídlení z nižších poloh a pozdějšího kopaničářského osídlení v okolí Starého Hrozenkova proniká do Bílých Karpat od 16. století také valašská kolonizace. Dříve nastoupila v severnějších oblastech moravských Karpat, odkud do Bílých Karpat také posléze pronikala. Její stopy lze nalézt až na Horňácku a dokonce i v okolí Radějova, nejvýznamněji se však projevila v severovýchodní části Bílých Karpat – na Valašskokloboucku, Brumovsku a Slavičínku.

V Bílých Karpatech se velmi dlouho, až do 19. století, udržela panská držba gruntů, jejichž obyvatelé museli odvádět desátek. Drobní zemědělci neměli při permanentním nedostatku financí možnost nakupovat stroje ani nemohli zavádět novější metody v obdělávání. Zadlužování vedlo k emigraci – od druhé poloviny 19. století se řada usedlíků odstěhovala do Ameriky nebo chodila na sezónní práce do bohatších oblastí Moravy, Rakous nebo Uher. Specifickým povoláním se stalo zvěrokleštičství, které místní obyvatelé zavedlo prakticky do celé Evropy.

Na obdělávaných pozemcích se pěstovaly převážně brambory, oves a žito, méně len, konopí, proso a pohanka. Prudší svahy a půdní sesuvy zůstávaly nerozorané a sloužily jako louky a pastviny. Významným prvkem bylo též tradiční ovocnářství, pěstovaly se zejména švestky, jabloně a hrušně, méně ořechy a ostatní peckoviny. V 19. století se v nižších polohách pásli především hovězí dobytek, ovce převažovaly na Valašskokloboucku, na Kopanicích, méně na Horňácku. Teprve od konce 17. století dochází k ostřejšímu rozlišení luk a pastvin v souvislosti s letním ustájením dobytka. Většina luk byla jednou ročně sečena na seno a koncem léta byly porosty ještě přepásány. Louky a pastviny se prakticky nehnojily. Hnůj se používal na zelnice, zahrádky, pole a na úhory před setím ozimů v rámci trojpolního způsobu hospodaření, který ve vyšších polohách Bílých Karpat zanikl teprve se vznikem JZD v 50. letech dvacátého století.

V období združstevnění a socializace zemědělství (1950–1989) došlo i v Bílých Karpatech k zásadním změnám hospodaření, které měly drastický dopad na krajinu a přírodu (používání minerálních hnojiv, odvodňování polí a luk, likvidace mezí, roztroušené zeleně a rozorávání travních porostů, opouštění a zarůstání ploch špatně přístupných pro techniku apod.). Na rozdíl od většiny českého pohraničí nepatřily Bílé Karpaty k Sudetům a nedošlo zde po druhé světové válce k odsunu obyvatelstva. O to více nesli násilnou socializaci vesnice místní obyvatelé sžití se zdejší krajinou a půdou i jejich lidové tradice a kultura. Na druhou stranu se zde však vlivem přírodních podmínek a relativní odlehlosti od hospodářských i politických center oproti jiným územím přeci jen zachovaly dosti rozsáhlé části krajiny v poměrně dobrém a přírodně hodnotném stavu, a to také ve středních polohách. Napomohlo tomu i úsilí ochránců přírody, kteří ihned po vyhlášení CHKO Bílé Karpaty v roce 1980 začali jednat se státními statky o zamezení hnojení na původních travních porostech.

Po roce 1989 došlo k transformaci zemědělství. Charakteristickým rysem tohoto období bylo opouštění půdy, které představovalo po předchozí intenzifikaci další hrozbu pro krajinný ráz a biodiverzitu. Naštěstí byl tento trend pouze přechodný. Postupně se zvýšil podíl samostatně hospodařících rolníků a malých farem a výrazně poklesl význam zemědělských družstev. Začaly vznikat první ekologicky hospodařící subjekty a celkově se zmírnila intenzita zemědělské výroby, takže se stav přírody i krajiny pomalu zlepšuje. Přesto však mění se dotační politika kvůli plošnému nastavení podmínek zatím mnohde nedokáže zajistit vhodné hospodaření v krajině.

Ničivé nájezdy z jihovýchodu a válečné konflikty mezi českými králi a Uhry v Bílých Karpatech způsobily, že se zde nedochovalo mnoho středověkých stavebních památek. K nejstarším patří zřícenina hradu v Brumově, hrádek Zubačov u Komni a hrad Nový Světlov, původně z 15.–16. století, přestavěný v 19. století. Zmínku zasluhují církevní stavby jako kostel ve Vlachovicích, Velké nad

Veličkou, některé zvonice a různé drobné sakrální stavby. Zato na území CHKO najdeme mnoho dokladů lidového stavitelství. K nejvýznamnějším patří větrný mlýn holandského typu z roku 1842 nad Kuželovem, soubor seníků v Javorníku, stodoly v Hrubé Vrbce nebo některé usedlosti na Kopanicích. Zajímavým příkladem secesní architektury je řada objektů v lázních Luhačovicích.

3.3 Dílčí závěr

Jednou z příčin jedinečnosti bělokarpatských luk je skutečnost, že zde jako v jedné z mála podhorských oblastí zůstala zachována návaznost mezi bezlesím rané doby poledové a druhotným bezlesím po příchodu člověka. Právě díky člověku zde tak do současnosti přežilo i mnoho druhů starobylé bezlesé krajiny, které jinde vlivem období stinného lesa vymizely a pro omezenou schopnost šíření se tam již nevrátily. V pozdější době zde pak paradoxně díky ničivým vpádům z jihovýchodu jen krátce před průmyslovou revolucí a odlehlosti od center moci v době socialismu zůstaly zachovány přírodní krásy v jinde nebývalém rozsahu a hodnotě až do dnešních dnů.

Jiným aspektem opakovaných ničivých válečných tažení je, že se zde bohužel nezachovalo příliš mnoho historických památek v dobrém stavu. Na druhou stranu dala poloha v odlehlém pohraničí příležitost pro jakýsi klidný rozvoj kultury, nepřilíš ovlivněné zvenčí, a zachovalé krajiny citlivě obdělávané člověkem. V kontrastu s tímto vývojem je vývoj v druhé polovině 20. století, kdy bylo zavedené plánované hospodaření a postupný vývoj byl nahrazen skokovou změnou kultury i vztahu lidí ke zdejší krajině. Také z tohoto úhlu pohledu jde o krajinu s jedinečným historickým vývojem.

4. Zdroje interpretace

Vyčerpávající popis zdrojů není cílem plánu interpretace. Následující seznam má postihnout širší zdroje vhodných a reálně využitelných pro interpretaci. Zároveň má hledat fenomény, které jsou pro Bílé Karpaty jedinečné.

4.1 Krajina

- **pohled na Bílé Karpaty** – zejména hlavní hřeben a předsunuté vyšší kopce jižní části (přibližně po Starý Hrozenkov) tvoří charakteristické obrysy, velmi dobře viditelné z mnoha míst Dolnomoravského úvalu a přilehlých pahorkatin a JV okraje Chřibů;
- **malebné pohledy na Bílé Karpaty z větší blízkosti** je možné vidět zejména z předsunutých bělokarpatských pahorků mezi údolím Moravy a vlastní CHKO Bílé Karpaty: J výběžek návrší Dražky u Vnorov, Radošov u Veselí nad Moravou (má i rozhlednu), Hájová u Lipova, Sv. Antoníněk nebo Střečkův kopec u Blatnice, Nová hora a Stará hora u Louky, Kobylí hlava a Jasenová u Blatničky, Nádavky u Boršic, Stará hora u Dolního Němčí, Černá hora u Vlčnova, Králov u Nivnice (má i rozhlednu), J okraje Hlubočku u Hluku, Myšince u Vlčnova (mají i rozhlednu), V okraj lesa Hradčovce a Horní Vinohrady pod Goliášskou u Šumic, Přední vrch hory u Nezdenic, u kapličky sv. Václava nad Uherským Brodem, JV výběžky vršku Loučka nad Těšovem a Újezdcem, J okraj Újezdeckého lesa pod vrškem Zmoly, Kamenné (s rozhlednou Lhotka) nebo Loviště u Hradčovic, Milonín u Popovic a Rovina nad Uh. Hradištěm-Mařaticemi (má i rozhlednu);
- **pohledy z Bílých Karpat – místa dalekých rozhledů**, odkud je vidět i do širšího okolí Bílých Karpat jsou například: Holý vrch u Radějova (i s rozhlednou), Travičná u Tvarožné Lhoty (i s rozhlednou), Šumárník u Kněždubu, Vrchy nad Malou Vrbkou (kóta 342,3), Kobela nad Hrubou Vrbkou, Paličky u Javorníka, Závřší u Suchova (SV roh NPP Búrová), Šibenický vrch u Nové Lhoty, Velká Javořina, Lesná a Zániví (mezi Lipinami a Dubníkem) u Horního Němčí, Obecnice (i s rozhlednou), Dubina nebo Štrbáň u Strání, Velký Lopeník (rozhledna), Březovské role (a rozhledna U křížku), Vysoký vrch (Troják), Lopenické sedlo, hřbet mezi Kykulou a Machnáčem, Babí horka u Šumic, věž Nového Světlova v Bojkovicích, Pláňava (a hřbítek směrem k Javorníku) u Bylnice, Holý vrch u Brumova, Kaňúr u Nedašova (a hřbet směrem k Okršlisku), turistická cesta v PR Ploštiny u Poteče, turistické rozcestí Požár u Študlova, Královec (rozhledna) a Jelenovská (rekreační středisko) u Valašských Klobouk;
- **míst, odkud jsou hezké výhledy na větší či menší části Bílých Karpat**, je v CHKO velké množství a nějaký nevšední výhled na jednotlivé kopce, stráně, údolí či malebná zákoutí se najde snad v každém katastru; mnohé z nich mohou být pěkným a přinejmenším z vlastivědného hlediska zajímavým a poučným cílem výletu, při kterém nejsou ohrožovány zvláště chráněné části přírody – taková místa s širšími, panoramatickými výhledy jsou například: modrá turistická značka při Z okraji NPR Čertoryje, kóta Čertoryje u Kněždubu, Výzkum u Malé Vrbky, Bojiště a Léšť mezi Kuželovem a Velkou nad Veličkou, stráň Pahrby u Javorníka, JV roh NPP Búrová u Suchova, modrá turistická značka na V úbočí Hradiska, Kaple vnitřního ticha a Horšťáky Nové Lhoty, S roh Předních luk u Slavkova (J od myslivecké chaty), Nová hora u Strání, rozcestí polních cest mezi Rokytovci a Nadhumním u Korytné, horní okraj louky v SV části hřbetu Studeného vrchu (červená turistická značka), ohyb žluté turistické cesty nad strání Od Březovska na Lopeníku, Myšačky (horní konec sjezdovky na Mikulčině vrchu), turistické rozcestí Pod Vyškovcem, autobusová točna Hribovny na Vyškovci, Žitkovský vrch, rozhledna Pod

Vojanskú u Bystřice pod Lopeníkem, Pasinky u Bzové (ohyb červené turistické cesty pod Lokovem), Vrchy nad Krhovem (i s rozhlednou Na Skalce), Mazálkova vyhlídka a vyhlídka Vranovy Žleby u Bojkovic, vršek stráně Lásky u Rudimova (při J rohu lesa Drahanec), cyklistická trasa přes Humenca, Hany a Lásky u Kladné-Žilína, turistické rozcestí Nad Nevšovou, polní cesta J od turistického rozcestí Uhliska k Lipové, zelená turistická cesta na vršku Kopanka u Slavičina, polní cesta na vrch Stupně V od Bohuslavic nad Vlárí, okraj lesa při polní cestě z Kochavce na Smolenku, rozcestí polních cest pod Vrchy S Rokytnice, vyhlídka nad Močířky a na stráni Louka a též u křížku v sedle mezi kopci Kozice a Klamůvka u Šanova, kopec Na Nivách, Lázek a polní cesta na hřebítku nad Kršliskem u Štítné, horní okraj louky Kantnerka a rozcestí polních cest pod Petrovou Studní u Sv. Štěpána, rozcestí polních cest na státní hranici na okraji pastvin Bočky v Sidonii, silnička přes Vršky na Maděrovce, S cíp louky S od kóty Pyrtě a SV okraj lesa na Tratihusti u Bylnice, polní cesta na Z výběžku vrchu Na Tatrách, turistické rozcestí Kopanice (na žluté trase směr Holý vrch) a kaple sv. Cyrila a Metoděje u Brumova, Těškové nad Návojským tunelem, Čertoryje a Vrchy u Návojně, silnička pod PP Šumlatová u Nedašova, Láz (Pasecké Lazy) a Horní Vysocka u Nedašovy Lhoty;

- pro Bílé Karpaty jsou charakteristické některé krajinné struktury, jež jsou jinde vzácné nebo chybějící, případně kontrastní pohledy na intenzivní zemědělskou krajinu a krajinu zachovalou:
  - **rozlehlé louky s rozptýlenou zelení (solitérní stromy, hráze, remízy)** – např. modrá turistická značka při Z okraji NPR Čertoryje, kóta Čertoryje u Kněždubu, Šumárník u Kněždubu, Výzkum u Malé Vrbky, Kobela u Hrubé Vrbky, JV roh NPP Búrová u Suchova, S roh Předních luk u Slavkova (J od myslivecké chaty), S okraj NPR Porážky (u cedule), Lesná u Strání; památník letců 2. sv. války v Krhově;
  - **kopaničářská struktura osídlení** – např. horní okraj louky v SV části hřbetu Studeného vrchu (červená turistická značka), ohyb žluté turistické cesty nad stráni Od Březovska na Lopeníku, rozhledna na vrcholu Velkého Lopeníka, Vysoký vrch (pod Trojákem), Myšačky (horní konec sjezdovky na Mikulčině vrchu), turistické rozcestí Pod Vyškovcem, autobusová točna Hribovny na Vyškovci, silnička s naučnou stezkou kolem zvonice ve Vápenicích, Žítkovský vrch;
  - **násečné stěny vzrostlých bučin** – např. J okraj Háje nad Petruchovými Mlýny; červená tur. stezka Sidonie–Brezová (Vršatec);
  - **rozhraní lesa s přirozenou druhovou skladbou a jehličnaté monokultury** – např. na hřebenovce od Vrbovců na Javorinu; hřebenová trasa Královec–Požár; cyklotrasa Rudimov – Kladná-Žilín;
  - **shluky budov bývalých JZD** (nyní obvykle různé statky, zemědělská družstva a farmy) z hlediska krajinného rázu nesmyslně situované na nejlépe viditelná místa – např. Nová Lhota, Vápenice, Kuželov, Komňa, Šanov, Petrůvka, Přeckovice, Kladná-Žilín, Lipová, Haluzice, Slopné, Sehradice, Vlachovice, Rokytnice, Jestřabí, Štítná, Brumov, Nedašov, Valašské Klobouky ...;
  - **tradiční vesnice** – např. Hrubá Vrbka, Korytná, Nová Lhota, Suchov, Nedašova Lhota;
  - **z dálky viditelné sakrální stavby** – např. kostel Březová (z rozhledny U křížku), kostel Bojkovice (Mikulčin vrch);
  - **kontrast rozlehlých polních lánů a mozaiky políček v drobné držbě** – např. Strání /od Korytné, Záhumenic), Pitín (cyklotrasa na Žítkovou), Štítná nad Vlárí (z vrchu Brálová);
  - **zbytky mezí a hrází křovin v lánech polí** – např. Krhov u Bojkovic (od památníku letců), Korytná (Lubná).

4.2 Geologické a geomorfologické fenomény

- Bílé Karpaty jako součást Karpatského oblouku;
- podloží je tvořeno střídajícími se vrstvami různých usazených hornin, zejména pískovců a jílovců, a jeho typickým znakem jsou svahové sesuvy (jev se objevuje v místních názvech strání i kopců, např. Čertoryje); sesuvy daly tomuto typu podloží i odborné označení flyš (z německého fließen = téci);
- místy odkryvy flyšových vrstev dokládající geologickou minulost území (zejména stěny lomů, např. opuštěný lom v PP Rasová u Komně, u Svatého Štěpána nebo Bohuslavic, v malém rozsahu také na dalších významných geologických lokalitách jako je Rokle u Žerotína nebo Mlýnky – Mandát);
- různá zrnitost i mocnost flyšových vrstev se odráží i v utváření reliéfu (hlavní hřebeny a nejvyšší vrcholy jsou tvořeny převážně tvrdými, špatně zvětrávajícími pískovci, zatímco části pohoří s větším zastoupením snadno zvětrávajících jílovců jsou spíše po obvodech);
- že jsou zdejší pískovce a jílovce často silně provápněné je vidět např. v místech vyvěrajících pramenů, kde se sráží uhličitán vápenatý v podobě pěnovce (obdoba krasových jevů na půdním povrchu) – porézniho vápence (pěkná ukázka pěnovců je např. v bývalém lomu u Krhova);
- vlivem zvětrávání jílovcových vrstev vznikají velmi těžké půdy, za vlhka vytvářející mazlavé bláto (dříve jílovec těžen na výrobu cihel, místy ještě do nedávna – opuštěné těžební jámy);
- v oblasti nezdenického zlomového systému (zejména širší okolí Komně až Starý Hrozenkov) je flyšové podloží prostoupeno vyvěřelými horninami – andezity a čediči –, které bývaly či stále jsou těženy na kámen (dosud aktivní je už jen andezitový lom Bučník u Komně, kde se vyskytuje i ložisko porcelanitu – jílovce přeměněného vysokými tlaky a teplotami, typická čedičová sloupcovitá odlučnost je v Bílých Karpatech viditelná pouze v opuštěném lomu Skalka u Starého Hrozenkova);
- geomorfologickou zvláštností Bílých Karpat je tzv. říční pirátství (jedna řeka, v tomto případě Váh, „uloupila“ vlivem dlouhodobých erozních procesů část povodí jiné řece, v tomto případě Moravě), jehož následkem rozvodnice mezi povodím Moravy a Váhu nekopíruje hlavní hřeben, ale klikatí se po různých bočních hřbetech.

4.3 Voda

- výrazný nedostatek podzemních vod jako výsledek geologické stavby (flyš);
- prameny jsou málo vodnaté, vodní toky se silně kolísavým průtokem během roku;
- se sopečnou činností souvisí výskyt minerálních pramenů (nejvíce v luhačovické pramenné oblasti, ale vzácně i u Suché Loze, Nezdenic, Bánova, Záhorovic či jinde);
- Baťův kanál v kontextu řeky Moravy, včetně např. přirozeně meandrujícího toku Moravy v PP Osypané břehy.

4.4 Klima

- moravská strana Bílých Karpat je vůči převažujícímu západnímu proudění návětrná; **následkem toho jsou zdejší stepní louky oproti podobným loukám v širokém okolí (na Moravě i na Slovensku) poněkud vlhčí a také proto mají jedinečné druhové složení a extrémní druhovou bohatost;**

- **suché padavé větry, föhnový efekt** – regionální zvláštností je časté východní proudění, které se vlivem orientace bělokarpatského hřebene stáčí a na moravskou stranu pohoří přichází jako převážně jihovýchodní větry, které jsou většinou teplé a suché (vodu ztratily při stoupání na slovenské straně) a mohou tedy působit **silně vysušujícím vlivem**; podhůří Bílých Karpat (např. oblast kolem Nivnice a Bánova) také kvůli nim patří v České republice k oblastem s největším odnosem ornice **větrnou erozí**; nepříznivě působí tyto větry také na zdraví zdejších obyvatel; částečně mohou být ale i přínosné – **přechodné oteplení ovzduší na konci léta a začátku podzimu může například příznivě ovlivnit úrodu na vinicích**.

4.5 Lesy

- v rámci České republiky jedinečná zachovalost s vysokým podílem listnatých dřevin na velkém procentu rozlohy; neobvykle velká druhová bohatost dřevin stromového a keřového patra;
- NPR Javorina – nejstarší chráněný les na Moravě a největší smluvně chráněné lesní bezzásahové území v ČR; výskyt několika horských druhů, které jinde v Bílých Karpatech chybějí;
- plošně nejhojnější jsou karpatské ostřicové dubohabřiny a bučiny, charakteristické pro karpatskou část Moravy, často s druhově bohatým a bujným bylinným podrostem, v J části mnohde od nejnižších poloh po vrcholový prales na Velké Javořině plošný výskyt česneku medvědího;
- zvláštní teplomilné doubravy s mnoha druhy bělokarpatských luk v podrostu, často jako větší či menší remízy v loukách, na jejich okrajích nebo na místech světlých lesů;
- na nepřístupných prudkých svazích (zejména v hřebenových polohách) zchovalé suťové lesy a horské bučiny, historicky i nyní poměrně málo ovlivňované člověkem, obývané vzácnou flórou, faunou i houbami horských lesů až pralesů – právě zde mohou i dnes přežívat živočišné druhy původních nedotčených karpatských lesů, pokud jsou tyto lesy citlivě obhospodařovány;
- na velmi tvrdých a vápníkem chudých pískovcích hlavního hřebene pomístně kyselé bučiny s přirozeně velmi chudým podrostem;
- podél potoků a jejich pramenných oblastí jasanovo-olšové potoční luhy, které díky trvalému dostatku vláhy a horší terénní přístupnosti (pro lesní techniku) představují tepny plné života, nezřídka i v plochách kulturních lesů s převahou nepůvodních dřevin.

4.6 Louky

- jsou přírodním i kulturním dědictvím spoluvytvořeným člověkem – počátky jejich formování vlivem lidské činnosti sahají hlouběji do historie než egyptské pyramidy a na šetrném hospodaření (kosení jednou ročně, případně doplněném podzimním přepasením otav) je závislá i jejich další existence;
- přírodní hodnota bělokarpatských luk z nich činí jednu z nejcennějších lučních oblastí Evropy i světa – patří k plošně nejrozáhlejší zchovalým květnatým lučním porostům v Evropě a druhově nejbohatším travinobylinným společenstvům na světě (běžně přes 50 druhů na 1 m² a místy i přes 100 druhů na 16 m²);
- známé bohatým výskytem orchidejí, které tu místy hojně kvetou v květnu a červnu – např. NPR Zahrady pod Hájem, NPR Čertoryje (zejména v červnu, kdy kvetou rudohlávky), vrcholová louka

na Velké Javořině, PR Drahy, PP Cestiska, PP U zvonice (i v okolí středové cesty), PR Bílé potoky (přední část), Lásca (hřebenová cesta přes Kaňúr);

- zejména extrémně druhově bohaté louky v jižní části jsou v rámci České republiky natolik svérázné, že se jejich jméno „bělokarpatské louky“ stalo odborným českým termínem v botanické literatuře;
- typická je přítomnost dřevin v loukách, ať už jako solitérní stromy či menší skupinky, nebo jako liniové keřové hráze; kromě toho, že vytvářejí krásnou a tajemnou krajinu, také velmi zvyšují její biologickou hodnotu a druhovou rozmanitost;
- s bohatstvím rostlin souvisí i rozmanitost divoce žijících přirozených opylovačů, bez kterých by mnohé rostlinné druhy nebyly schopny pravidelného rozmnožování (včela medonosná je dobrým opylovačem jen pro menší podíl lučních bylin); druhové bohatství hmyzu na loukách (nejen opylovačů) navíc až desetkrát přesahuje počet rostlinných druhů (louky jsou obrovská a neuvěřitelně pestrá zoologická zahrada mnoha rozmanitých a roztodivných tvorů, a třebaže jsou někdy velmi drobní, zasluhují pozornost ochránců přírody a někdy i lékařů a konstruktérů);
- přemnožení zvěře velmi poškozují luční porosty – nepůvodní daněk skvrnitý výběrově vypásá širokolisté květnaté byliny, takže v loukách, na kterých je přemíra daňčí zvěře, skoro nic nekvete (je vidět jen tráva bez květů), případně se šíří ocún (kromě trávy jen široké listy jedovatého ocúnu) – kromě obory Radějov, na chov daňků přímo zaměřené, je to bohužel patrné také v zadních partiích Vojšických luk na Kobele a jejich S a SZ úbočích nebo v PR Horní louky u Suché Loze; přemnožená divoká prasata škodí nejen na polních kulturách, ale ničí také orchidejové louky rytím (požírají ponravy brouků, ale zřejmě také hlízy a podzemní orgány některých rostlin včetně orchidejí) – plošně nejvíce zasažené jsou horské louky na Moravských Kopanicích; řešení – vybití přemnožené zvěře až na únosné stavy.

4.7 Pastviny

- obtížně přístupné terény nebo krátkostébelné porosty na kamenitých místech nebo na chudých horských půdách byly a jsou častěji využívány k pastvě ovcí či skotu, případně koz;
- Bílé Karpaty jsou nejjihnější výspou, kam dosáhla valašská kolonizace, lépe řečeno valašský způsob chovu a pastvy ovcí – dosahoval až k Radějovu;
- rozdílný způsob hospodaření (pastva namísto kosení) je příčinou velkých rozdílů ve struktuře porostů a druhovém složení mezi pastvinami a loukami;
- pro pastviny jsou typické nízké plazivé rostliny a druhy s přizemními růžicemi listů (např. sedmikráska, jitrocele), dále tzv. pastevní plevele (ostnité, nechutné či jedovaté rostliny), ale také některé vzácné druhy, které potřebují narušování drnu kopyty pasených zvířat (např. některé orchideje jako prstnatec bezový);
- vzácným dřevnatým pastevním „plevelem“ (s pichlavými jehlicemi) je jalovec obecný, kdysi běžný druh upozorňující na pastviny už zdaleka, dnes ve větších počtech ale vzácný (PR Jalovcová stráň, PR Drahy).

4.8 Mokřady

- zvláštností flyšového podloží je tvorba svahových pramenišť (mokřady nejsou vázány výlučně na údolní polohy nebo na plochý terén zadržující vodu, ale častěji na svahy, kde vyvěrá voda nahromaděná na nepropustné jílovcové vrstvě flyše), ať už lesních, nebo lučních;

- vápnité mokřady hostí zcela svébytnou flóru a faunu – většinou jsou to druhy, které se v široké okolní krajině vyskytují právě jen na vápnitých prameništích; mnohé z nich patří proto k nejohroženějším druhům;
- charakteristickými druhy rostlin vápnitých lučních prameništ jsou šedozelené trávovité rostliny (sítina sivá, ostřice chabá, ostřice plstnatá) a máta dlouholistá, kvůli kterým mají prameniště nápadně našedlou barvu, oproti okolním loukám už z dálky patrnu (v krajině vidět leckde); významnějšími nápadnými druhy jsou suchopýry (za plodu zdálky viditelné díky bělostnému chmýří, které slouží k rozšiřování semen větrem) a některé mokřadní vápnomilné orchideje jako kruštík bahenní, prstnatec májový, p. pleťový nebo pětiprstka hustokvětá (oplocený mokřad S od Búrových, Kolo v údolí Kasivce, s odkazem na Vlastu Ondrovou a ZO ČSOP Pantoflíček, PP U zvonice, PP Chmelinec, PR Jalovcová stráž, PP Javorůvky);
- příznačnými druhy lesních prameništ je přeslička největší a ostřice převislá;
- často plošně dominují mechrosty nad cévnatými rostlinami, některé jsou indikační pro vápnité mokřady; v pramenných tůňkách se často vyskytují makroskopické zelené řasy – parožnatky;
- protože ulitnatí měkkýši nutně potřebují k životu vápník, jsou tato stanoviště také rájem pro mnohé drobné vlhkomilné plže, včetně druhů chráněných, jako je na lučních vápnitých mokřadech vrkoč útlý, jehož ulita měří v dospělosti jen okolo 2 mm; lesní pěnovcová prameniště mohou být hotovou oázou vápníku pro mnoho měkkýších druhů, které v okolních porostech kvůli nedostatku vápníku chybějí;
- mokřady jsou velmi citlivé k sešlapu, proto je pro jejich zachování nutné vyplotit je z pastvin (např. v PR Jalovcová stráž) a na kosených loukách po nich zbytečně nešlapat; lesní prameniště se často stávají obětí rochnění divokých prasat, která jsou schopna je přeměnit na bahenní lázeň, téměř bez vegetace.

4.9 Flóra a fauna

- památné stromy (duby, lípy, oskeruše, ...);
- staré formy lesního hospodaření: jací živočichové to dokládají;
- výskyt „pralesa“: druhy vázané na odlehlé, klidné lesní oblasti;
- migrující druhy živočichů (i např. motýlů);
- zvláštní prostředí mezi lesem a loukou aneb bohatá flóra a fauna lemů (plicník měkký, kostival úzkolistý, hrachor černý, jarmanka větší, ...; přástevník kostivalový, ...);
- změny v hospodaření: např. mizející plevele a ruderalní druhy rostlin, živočichové vázaní na tradiční venkovskou krajinu;
- přírodní křižovatka: zajímavé druhy s různými typy rozšíření (areály) dobře dokládající neobyčejnou geografickou polohu Bílých Karpat na přírodní křižovatce – hory (čistec alpský, hlavinka horská, mázdřinec rakouský, záraza devětsilová; kobylka zavalitá, skalnatka lepá, ještěrka živorodá, ořešník kropenatý), nížiny (ostřice Buekova, mléč bahenní; kuška ohnivá), střední Evropa (kopytník evropský, habr obecný; okáč luční, mlok skvrnitý), jižní Evropa (kamejka modronachová, rudohlávek jehlanovitý, violka bílá; pestrokrídlec podražcový, kněžice rudopásá), jihovýchodní Evropa (kosatec různobarvý, klokoč zpeřený, bílojetel bylinný; páskovka žíhaná), východní Evropa až Jižní Sibiř (srpice karbinolistá, hadí mord nachový, kýchavice černá, šanta lesostepní; ohniváček černočárny) aj.;

- subendemity (rostou pouze zde): tořič čmelákovitý Holubyho;
- poloparazitické rostliny: černýš hajní časný, kokrhel menší, světlík lékařský;
- soužití člověka a živočichů: např. užovka stromová;
- vzácně i výskyt velkých šelem: vlk, rys, medvěd;
- zajímavé příběhy z přírody: modrásci a mravenci, majka a včely, ...;
- pozoruhodné druhy hub (voskovky, barevné hříby, ...).

4.10 Archeologie, architektura, historie, kultura

Významná archeologická naleziště:

- zachovalé valy pravěkých hradisek z pozdní doby kamenné (např. Valy u Záhorovic, Kamenný Čupek u Slavkova) nebo doby bronzové (např. Hradisko u Javorníka, Lipinka u Boršic);
- nálezy dalších kultur až po Kelty (doklady údolních sídlišť, pohřebiště, místa fragmentárních nálezů);
- doklady slovanského osídlení z doby velkomoravské (více v úvalu v okolí Starého Města).

Středověké památky:

- dochované pozůstatky prvních hradů – Brumov, Zuvačov u Komně, Starý Světlov, Tvrziště nad Pitínem;
- dochované valy pohraničních opevnění (tzv. šance) – Žitková, Šanov, Javorník;
- hradby okolo kostelů – Velká nad Veličkou, ...;
- sakrální památky – kostely, zvonice, kapličky, boží muka, ...;
- historické části obcí a měst Strážnice, Bojkovice, Slavičín, Brumov, Valašské Klobouky a mimo CHKO i Uherský Ostroh, Hluk nebo Uherský Brod.

Architektonické památky z pozdější doby:

- větrný mlýn v Kuželově;
- monastýr svatého Gorazda;
- doklady tradičního způsobu hospodaření a zástavby (charakteristické utváření vesnic, plužinová struktura, návaznost dům, zahrada, záhumenka, sad, pole, louka, les);
- lidová architektura – soubor seníků v Javorníku, stodoly a návesní komory v Hrubé Vrbce, stodoly v Bystřici pod Lopeníkem, památkově chráněné domky (podrobněji viz <http://www.slovacko.cz/search/atraktivita/?tag=319&page=1&lokalita=6484>), vinné sklepy (Petrovské plže).

Místní lidové tradice:

- písně, kroje a jejich bohatost, ornamenty;
- dožínky, hody, vynášení Moreny, ...; akce a místa, která s tradicemi souvisejí;
- folklorní slavnosti – z větších zejména Horňácké slavnosti, Festival masopustních tradic Fašank ve Strání, Kopaničářské slavnosti.

Historie území, která vedla k uchování dnešních výjimečných přírodních a kulturních hodnot (např. v souvislosti s polohou na periferii, historicky často sužované vojenskými vpády, což v důsledku přispělo k zachování tradičního rázu regionu).

Osobnosti:

- známé v širokém regionu: Josef Ľudovít Holuby, Stanislav Staněk, František Čoka, Jan Amos Komenský, Amálie Kutinová, Joža Uprka, Martin Zeman, Jožena Kubík, Ludvík Vaculík, ...;
- lokální osobnosti – např. v Brumově-Bylnici: Josef Polách, Jan Jiří Ignác Středovský, František Pluskal Salesiánský, František Loucký, Čeněk Kramoliš, Hilda Synková.

4.11 Hospodaření

- náchylnost rolnicky využívané zemědělské půdy k vysoké půdní erozi (svažitost, erozní plodiny, velké půdní bloky, často silné JV větry);
- lesy v nižších polohách byly člověkem ovlivňovány od počátku osídlení, ale právě díky člověku zde vznikla bohatá a pestrá společenstva živočichů i rostlin – v lesích v dosahu obcí bylo časté hospodaření s využíváním přirozené výmladnosti listnatých dřevin (zejména dubů, habrů a lip), tj. les byl ponechán k samovolné obnově z pařezových výmladků (tak vznikají vícekmenné stromy) a byl znovu vyřezáván na otop již po 10–20 letech (tzv. nízký les), někdy s ponechanými vzrostlými stromy na stavební dřevo a obnovu lesa ze semen (tzv. střední les); oba tyto historické typy lesa představovaly jedinečná stanoviště pro mnoho živočichů i rostlin, které v dnešní krajině nenacházejí vhodná útočiště a rychle mizí, proto začínají ochránci přírody tyto způsoby využívání lesa znovu prosazovat a používat alespoň v některých chráněných územích (např. Zahrady pod Hájem);
- hospodařit v lese lze dlouhodobě udržitelně i tak, aby z toho měl užitek člověk i příroda – historie mnoha bělokarpatských lesů je toho důkazem;
- vysvětlení, v čem spočívá rozdíl mezi bělokarpatskými orchidejovými loukami a loukami běžného typu – jak se rozlišují louky podle vlhkosti, dostupnosti živin a historie;
- nutnost obhospodařování luk a pastvin, aby byly zachovány, mozaikovitá seč, ořezy hrází, ...;
- sady a krajové odrůdy ovoce, oskeruše (muzeum, památné stromy), ovocnářství; ukázat, že mohou být zdrojem obživy i dnes (staré odrůdy, moštárny, marmelády, sušárny, včelaři, ovocné pálenky, ...);
- vinice a vinohradnická kultura;
- prostí lidé, kteří o paměť území denně pečují a výjimečné osobnosti spjaté s péčí o Bílé Karpaty a vytvářením jejich dobrého jména;
- jedny z prvních ekostatků v ČR (Kvatro-Ekostatek spol. s r. o. a statek Starý Hrozenkov, nyní Zemědělské družstvo Starý Hrozenkov) a z jejich plánování a počátků cenné zkušenosti pro ekologické zemědělství v celé ČR.

4.12 Dílčí závěr

Bílé Karpaty nabízejí širokou škálu zdrojů, které lze využít k interpretaci, aniž by byly ještě více ohroženy citlivé předměty ochrany. Umožňují doložit problémy, které ochranu přírody a krajiny v současné době trápí, a zároveň nabídnout návštěvníkům všechny podstatné fenomény, které jsou pro Bílé Karpaty typické.

Uvedené zdroje interpretace je třeba v plánovací části propojit do souvislostí, které poskytnou možnost žasnout nad provázaností a bohatostí přírodních a kulturních pokladů zdejší krajiny.

5. Vyhodnocení dosavadních aktivit

5.1 Předběžný koncepční dokument

Pro Bílé Karpaty dosud nebyla zpracována žádná KPNV, která by se zabývala tímto územím jako celkem. Dosud jediným významnějším koncepčním dokumentem je První interpretační plán CHKO Bílé Karpaty z roku 2013, který byl v průběhu přípravy konzultován se zástupci realizátorů interpretací a cestovního ruchu v území. Obsahuje mnoho důležitých přehledů a výchozích informací pro jednotnou prezentaci a interpretaci území, ale chybí mu vlastní plánovací část, takže je spíše jakýmsi předstupněm praktické KPNV než koncepcí jako takovou. Je graficky zpracován do podoby brožury, jež je dostupná v tištěné verzi i v elektronické podobě na stránkách www.vis.bilekarpaty.cz. Ve spolupráci se Správou CHKO Bílé Karpaty byl dohodnut postup pro jeho distribuci a další šíření i aktivní práci s tímto dokumentem v budoucnu. O průběhu přípravy i účelu Prvního interpretačního plánu byli především informováni starostové bělokarpatských obcí při pravidelném setkávání zástupců Správy CHKO Bílé Karpaty se starosty. K šíření informovanosti o existenci a účelu tohoto dokumentu jsou využívány stávající i nové kontakty s realizátory interpretace na území CHKO Bílé Karpaty, zahrnující obce, MAS i centrály cestovního ruchu.

První interpretační plán je dobrým metodickým materiálem pro vlastní interpretační práci nebo zadávání interpretace. Obsahuje návod, jak při přípravě interpretací postupovat. Napomáhá v plánovacím procesu a umožňuje zvážit investice do interpretace a efektivitu vložených prostředků. Zejména pak jsou v něm pro zájmové území definována hlavní i vedlejší sdělení, rozvedená do dílčích myšlenek, o něž je možné (a vhodné) jakoukoliv dílčí interpretaci v Bílých Karpatech opřít.

Při přípravě Prvního interpretačního plánu byl sestaven také přehled toho, jaká interpretace už v území existuje. V Bílých Karpatech jsou využívány formy živé interpretace (předvádění řemesel při různých akcích, folklorní vystoupení, a především prohlídky s průvodci), i neživé interpretace (stezky, panely, expozice, tiskoviny, hledačky a formy založené na informačních technologiích jako jsou kešky, QR kódy a beetagy).

5.2 Průvodcovská činnost

Průvodci mohou návštěvníkovi zprostředkovat zážitek i u méně přístupných věcí a nabídnout vhodnou alternativu (například u citlivých míst z hlediska ochrany přírody, v nepříznivou roční dobu apod.). Pokud průvodce ví, jak si správně připravit výklad, aby zaujal návštěvníka, dokáže mu nabídnout dobrý zážitek. Na formy interpretace, které umožňují osobní přístup, reagují návštěvníci nejlépe, což potvrdily i rozhovory s pracovníky TIC.

V současné době v Bílých Karpatech působí více než 40 místních průvodců, kteří pracují samostatně nebo pro různé organizace a instituce (např. městská informační centra, muzea, obce, nevládní neziskové organizace). Provádějí v různých částech území a mají různý tematický záběr. Kvalita výkladu se velmi liší. Činnost průvodců není koordinována. TIC často sledují, že o průvodcovské služby je zájem, ale neví, jestli v jejich oblasti nějaký průvodce působí.

5.3 Místní průvodci v Bílých Karpatech s osvědčením

Jsou to lidé, kteří mají Bílé Karpaty rádi a chtějí se o ně podělit i s ostatními – ať už místními, nebo návštěvníky. Jejich služby jsou většinou omezeny na dílčí region Bílých Karpat, kde žijí a pracují. Uvedení průvodci jsou držiteli osvědčení Místní průvodce v Bílých Karpatech. V letech 2012–2014

absolvovali zvláštní školení, jež zahrnovalo mimo jiné i zásady dobré interpretace místního přírodního, kulturního a historického dědictví. Většinou působí přímo v chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty, proto respektují potřebu šetrného využívání místního dědictví. Každý z nich také svým vlastním způsobem přispívá k zachování a ochraně lidových tradic a zajímavých míst v části Bílých Karpat kde žije a působí.

Seznam aktivních průvodců s kontaktními údaji (telefon, e-mail) je k dispozici ke stažení na stránkách www.vis.bilekarpaty.cz. Průvodci nabízejí své služby za úplatu. Výše poplatku závisí na dohodě. Přiměřená cena za celou prováděnou skupinu je cca 300 Kč/hod, tj. obvykle okolo 1 500 Kč/den. V cizím jazyce je to zhruba o polovinu více.

5.4 Internetové zdroje

V současnosti je internet nejdůležitějším zdrojem informací a nenahraditelným nástrojem návštěvnické infrastruktury. Přestože o Bílých Karpatech informuje množství profesionálních serverů z oblasti ochrany přírody i cestovního ruchu, dosud chybí specializovaný portál, který by podával důvěryhodný ucelený a aktuální přehled informací o území a jeho návštěvnické infrastruktuře i podrobný rozcestník na ostatní regionální servery. Nejdůležitější internetové portály věnující se Bílým Karpatům uvádí Příloha 1.A.

5.5 Sociální sítě

Velký vliv v poslední době zaujímají na internetu sociální sítě, které slouží jako hlavní zdroj stručných informací, jež dokážou v krátkém okamžiku zaujmout velké množství lidí a řetězově se dále šířit. Hlavní zdroje na sociálních sítích nyní tvoří jen několik facebookových profilů více či méně napojených na CHKO Bílé Karpaty a související organizace (viz Příloha 1.A).

Velkým trendem sociálních sítí je odliv zejména mladých uživatelů z Facebooku na Instagram. Ten nabízí stručnější sdělení doplněné o množství fotografií a videí. Vizuální dojem tu hraje hlavní roli. V rámci CHKO se zatím cíleně s touto sociální sítí nenepracuje.

Specifickou roli zaujímají sportovní sociální sítě (Endomondo, Strava,..), kde si lidé zaznamenávají své sportovní aktivity a lze zde také připojit fotku spolu s proslou (projetou) trasou.

5.6 Tiskoviny

Publikací existuje v oblasti Bílých Karpat velké množství (viz Příloha 1.B). Liší se kvalitou, vzhledem, záběrem území i tematickým zaměřením.

Nejčastější problémy:

- většina materiálů není zaměřena na konkrétní cílovou skupinu, obsah je prezentován nesrozumitelně, nezáživně a příliš odborně;
- prezentujeme i věci, které nechceme nebo máme problém ukazovat (např. některá chráněná území a konkrétní druhy, nepřístupné památky), což v návštěvníkovi vyvolává mylná očekávání – co prezentujeme, chce samozřejmě vidět;
- chybí společná myšlenka (hlavní sdělení);
- dostupnost materiálů je často omezená (většinou kvůli finanční náročnosti přípravy a tisku, na realizaci dobrých nápadů chybí kapacita).

5.7 Filmová tvorba

V posledních letech vzniklo o Bílých Karpatech dokonce hned několik dokumentárních filmů, které populární a vizuálně poutavou formou přibližují území široké veřejnosti. Jejich přehled a vyhodnocení uvádí Příloha 1.C.

5.8 Návštěvnická a informační střediska

Informační středisko Bílé Karpaty
nám. Bartolomějské 47, 698 01 Veselí nad Moravou
Tel.: 518 322 545, 736 682 614
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz
web: www.vis.bilekarpaty.cz

Městské informační středisko Luhainfo
Masarykova 950, 763 26 Luhačovice
Tel.: 577 133 980, 577 132 341
e-mail: luhainfo1@mdkelektra.cz
web: www.luhacovice.cz

Městské informační centrum
Mariánské nám. 2187, 688 01 Uherský Brod
Tel.: 572 615 125
e-mail: mic@ub.cz
web: <http://turista.ub.cz>

Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopanic
687 74 Starý Hrozenkov 314
Tel.: 572 696 323
e-mail: iskopanice@razdva.cz
web: www.iskopanice.cz

Městské informační centrum Slavičín
Mladotické nábřeží 849, 763 21 Slavičín
Tel.: 577 342 251, 737 751 874
e-mail: kultura@mesto-slavicin.cz
web: www.mesto-slavicin.cz

Místní informační centrum Strání
Náměstí U Zámečku 71, 687 65 Strání
Tel.: 572 695 240
E-mail: mic@strani.cz
web: www.strani.cz

ZO ČSOP Kosenka
Brumovská 11, 766 01 Valašské Klobouky
Tel.: 577 320 069
e-mail: kosenka@kosenka.cz
web: www.kosenka.cz

Městské informační centrum
Masarykovo nám. 21, 686 01 Uherské Hradiště
Tel.: 572 525 525-6
e-mail: mic@uherske-hradiste.cz
web: <http://www.uherske-hradiste.cz/micuh/micuh-info-mic>

ZO ČSOP Veronica, Centrum Veronica
č. p. 86, 687 71 Hostětín
Tel.: 608 426 049
e-mail: veronica@veronica.cz
web: www.veronica.cz

Muzeum Bojkovska, příspěvková organizace
Palackého 172-173
687 71 Bojkovice
Tel.: 739 202 813
e-mail: info@muzeumbojkovska.cz
web: www.muzeumbojkovska.cz

5.9 Místní akční skupiny, mikroregiony a centrály cestovního ruchu

Interpretaci místního dědictví se různou měrou věnují také mnohé místní akční skupiny (MAS) a mikroregiony, které se v Bílých Karpatech postupně utvořily, a vlastně také regionální centrály cestovního ruchu. Třebaže interpretace dosud obvykle nebývá jejich hlavním zájmem, bývá alespoň vedlejším výstupem některých projektů nebo je často mimoděk obsažena na internetových stránkách daného mikroregionu, MAS nebo destinační agentury. Velký význam ale mají pro vytváření a koordiaci návštěvnické infrastruktury, o které rovněž informují na internetu. V území jsou aktivní následující MAS, mikroregiony a organizace pro regionální cestovní ruch:

MAS Strážnicko, z.s. – <http://test.straznicko-mas.cz/>

MAS Hornácko a Ostrožsko z.s. – <http://www.leader.ostrozsko.cz/>

MAS Východní Slovácko, z.s. – <http://www.masvychodnislovacko.eu/>

MAS Bojkovska, z.s. – <http://www.bojkovsko.cz/mas.html>

Luhačovské Zálesí o. p. s. – <http://www.luhacovskezalesi.cz/mas/>

MAS Ploština, z.s. – <http://www.mas.plostina.cz/>

Mikroregion Bílé Karpaty – <http://www.bile-karpaty.cz/>

Centrála cestovního ruchu Východní Moravy, o.p.s. – <http://www.vychodni-morava.cz/>

Region Slovácko – destinační společnost, z. s. – <http://www.regionslovacko.cz/>

Region Slovácko – sdružení pro rozvoj cestovního ruchu – www.slovacko.cz

5.10 Vybrané větší akce, které v Bílých Karpatech a okolí přitahují návštěvníky

Přestože se jedná jenom o jednotlivé dny v průběhu roku, zaujímají vzhledem k počtu účastníků velmi důležité místo v návštěvnosti Bílých Karpat také mnohé tradiční akce a festivaly. Přehled nejvýznamnějších z nich uvádí Příloha 2.

5.11 Vnější obraz území

V dostupných zdrojích (internet, letáky, turistické průvodce, obrazové publikace, krátké filmy, televizní pořady – pro podrobný přehled viz Přílohy 1.A, 1.B, 1.C) jsou Bílé Karpaty prezentovány téměř jako zaslíbená země návštěvníků vyhledávajících aktivní odpočinek. Nabízejí hojně možnosti pěší turistiky, cykloturistiky, rodinné dovolené a v menší míře i zimních sportů. Na prvním místě představovaných hodnot Bílých Karpat je zpravidla zachovalá příroda a malebná krajina, jejíž kvality jsou náležitě ohodnoceny zařazením mezi národní i mezinárodní chráněná a jedinečná území (CHKO, EVL, Biosférická rezervace UNESCO). Zdůrazňováno bývá harmonické soužití člověka s přírodou, nedotčenost komerčním turismem, odlehlost a klid, s nimiž souvisí také jakási tajemnost a neprobádanost. Synonymem pro Bílé Karpaty bývají bělokarpatské louky (nezřídka zastoupené Čertoryjemi), orchideje, rozsáhlé podhorské až horské bučiny, případně tajemný prales na Javořině. Zmiňovány bývají také minerální prameny.

Podávané informace o přírodě jsou různě podrobné. Zejména internetové zdroje nezřídka uvádějí i dosti detailní popisy přírody, z větší části se však jedná o přejímání stále týčž textů z jednoho nebo několika málo jiných webů či publikací bez snahy o aktuálnost nebo revizi. Výčty přírodních unikátů a zajímavostí přitom téměř nikdy nezohledňují, zda má běžný návštěvník možnost danou přírodu na živo vidět. Pravidelně jsou zmiňovány např. i rostlinné druhy, které se vyskytují pouze na místech, kam je návštěvníkům ze zákona vstup zakázán, nebo druhy obzvláště citlivé na zvýšený pohyb lidí (např. drobné nebo snadno přehlédnutelné a přitom citlivé na sešlap).

Nešvarem mnoha informačních zdrojů hovořících o přírodě je zdůrazňování velkých savců ve výčtech živočichů, třebaže hlavní bohatství zdejší fauny tkví v pestrosti motýlů, brouků a jiného hmyzu. Často jsou tak v prezentovaných chudých seznamech živočichů zahrnuty druhy, které se v Bílých Karpatech vyskytují pouze výjimečně jako velké šelmy (medvěd, vlk, rys), nebo jsou naopak jako idylické prvky domácí přírody zmiňovány či zobrazovány druhy, které sem vůbec nepatří a jsou přemnožené, či jsou dokonce nebezpečnými škůdci, jako například daněk skvrnitý.

Vedle přírody je území věhlasné ovšem také svou kulturou, založenou na místy dosud přežívajících lidových tradicích a folkloru. Ty je tu možné poznávat a obdivovat v mnoha podobách také díky tomu, že se zde potkává několik národopisných oblastí se svými zvláštnostmi (Dolňácko, Hornácko, Moravské Kopanice, Luhačovické Zálesí, Jižní Valašsko). Folklor bývá v některých zdrojích prezentován jako něco samozřejmého a všudypřítomného, hýřícího barevnými kroji a zpěvem, třebaže se i zde tyto projevy tradiční lidové kultury dnes omezují už jen na svátky, slavnosti a festivaly. Velká část propagace území prostřednictvím lákání na folklor však spočívá v pozvánkách na konkrétní akce, kde se lze s určitou podobou folkloru či folklorismu opravdu setkat. Dalšími lákadly Bílých Karpat jsou tradiční zemědělské produkty – víno, slivovice, mošty, sušené ovoce – i poznávání technologií jejich výroby a samotného pěstování ovocných sadů či vína. Mezi dílčími oblastmi Bílých Karpat jsou v poslední době mezi návštěvníky proslulé Moravské Kopanice, a to v reakci na román Žitkovské bohyně od Kateřiny Tučkové a dílem též na knihy Jiřího Jilíka věnované fenoménu bohyní a bohování. Bohužel jsou očekávání návštěvníků často nereálná a příliv lidí vylučujících se po bohyních obtěžuje místní obyvatele.

Na webech, propagačních letácích a turistických průvodcích zabývajících se celým územím Bílých Karpat, resp. (jiho-)východní Moravy, jsou kulturní specifika, události, akce a služby obvykle prezentovány společně s jinými částmi regionu (především Bílých Karpat mimo CHKO a navazujícím Pomoravím) bez zvláštního zdůrazňování, nachází-li se obec, v níž se chystá významná událost či

folklorní slavnost, v CHKO, či nikoliv. Naproti tomu pod pojmem Bílé Karpaty je obvykle myšlena pouze příroda Bílých Karpat, případně CHKO Bílé Karpaty jako taková.

Pro svou polohu na hranicích se Slovenskem jsou Bílé Karpaty také známy jako místo setkávání Čechů a Slováků a lákadlem pro české návštěvníky je také slovenská část pohoří. Pro zdatné turisty je výzvou přechod hřebene Bílých Karpat od jihozápadu na severovýchod (s možností návštěvy různých moravských i slovenských koutů).

Jako hlavní turistické cíle jsou uváděny a doporučovány k návštěvě (řazení dle abecedy):

- Čertoryje
- hrad Brumov
- lázně Luhačovice
- Moravské Kopanice, Žitková
- Muzeum vesnice jihovýchodní moravy ve Strážnici
- Velká Javořina
- Vršatské bradla (Slovensko)
- zámek Nový Světlov

5.12 Dílčí závěr

Třebaže v Bílých Karpatech dosud nebyla uceleně a jednotně řešena koncepce práce s návštěvnickou veřejností, bylo zde v tomto směru již mnohé vykonáno a práci s návštěvníky se zde věnuje značné množství jednotlivců i organizací. Současné zpracovávání KPNV je tak logickým pokračováním dosavadních aktivit.

V dostupných zdrojích jsou Bílé Karpaty vykreslovány jako malebná zapomenutá krajina na moravsko-slovenském pomezí s výbornými možnostmi pro turistiku a cykloturistiku. Jako hlavní turistické atrakce jsou zmiňovány zejména Velká Javořina, louky Čertoryje, Moravské Kopanice a lázně Luhačovice. Významným zpestřením programu návštěvníků může být účast na některé z mnoha folklorních akcí v regionu. Pro část návštěvníků jsou folklorní události dokonce hlavním důvodem návštěvy (folklorní turismus).

Cestovní ruch je v Bílých Karpatech dosud spíše menší, než je únosná kapacita tohoto území a než by si mnohé zainteresované subjekty přály. Přesto existují exponovaná místa, kde je v určitých obdobích či termínech už nyní lidí poměrně hodně, a bylo by proto vhodné uzpůsobit tomu jak rozsah a organizaci místních služeb a návštěvnické infrastruktury, tak informace, které jsou potenciálním návštěvníkům nabízeny předem. To se týká jak některých přírodních lokalit (Velká Javořina, NPR Čertoryje), tak i některých obcí (Žitková). Ve většině informačních zdrojů také např. chybí seznámení návštěvníků s pravidly pohybu a pobytu v přírodě (zejména v maloplošných zvláště chráněných územích) a s příčinami omezení vstupu mimo značené turistické cesty v některých lokalitách. Chybí také kritický přístup k poskytovaným informacím, což má nezřídka za následek zklamání návštěvníků kvůli nenaplněným očekáváním (v přírodě nevidí vždy to, co se v materiálech vyzdvihuje jako nejzajímavější) nebo porušování zákona ze strany návštěvníků, kteří ve snaze vidět všechny ohlášené vzácnosti vstupují i do zapovězených míst.

6. Návštěvnícká infrastruktura v CHKO Bílé Karpaty

Vzhledem k rozsáhlosti CHKO Bílé Karpaty, výskytu mnoha subjektů aktivních v turistickém ruchu a absenci společného destinačního managementu je návštěvnícká infrastruktura v území velmi různorodá. A to co do kvality, kvantity i údržby.

Návštěvnícká infrastruktura byla budována v rámci nejrůznějších projektů, především obcí a mikroregionů, případně MAS. Převažujícím typem infrastruktury jsou naučné stezky osázené infopanely, odpočinková místa a posezení.

I co se týče údržby návštěvnícké infrastruktury, je celkový stav těžko celkově popsitelný. U části návštěvnícké infrastruktury je prováděna pravidelná údržba. Jde především o větší objekty typu rozhleden a altánů. U naučných stezek často dochází k jejich nedostatečné aktualizaci a údržbě.

Hlavní prvky návštěvnícké infrastruktury a hodnocení jejich funkce jsou uvedeny v následujících podkapitolách.

6.1 Naučné stezky

Naučné stezky s informačními panely jsou nejčastější formou návštěvnícké infrastruktury v území. Jejich hodnocení proběhlo v roce 2013 z vlastní iniciativy VIS Bílé Karpaty a potřeb, které vznikaly při kontaktu s návštěvníkem informačního střediska. Část naučných stezek je zrekonstruována a je prováděna jejich údržba a aktualizace. Přesto u některých stezek, především u těch, kde není stanoven vlastník zodpovídající za jejich údržbu, jsou informační panely značně zdevastovány. Tyto panely zpravidla nejsou odstraňovány a není jasně určen jejich správce. Cílem KPNV by mělo být tato šetření využít a navrhnout další postup správy naučných stezek.

Množství samostatných panelů na území o velikosti Bílých Karpat není možné zjistit, proto jsme se při průzkumu zaměřili na naučné stezky, které návštěvník cíleně vyhledává. V současné době je jich v Bílých Karpatech a jejich okolí více než 47. Byly vytvořeny v různých obdobích, čemuž odpovídá i jejich provedení a tématické zaměření. Liší se délkou i náročností tras. Jejich celkový přehled je uveden v Příloze 3.

Pro potřeby KPNV byly zhodnoceny následující naučné stezky:

NS Moravské Kopanice

- lokalizace: okolí obce Žitková;
- předmět interpretace: život a příroda na Moravských Kopicích;
- stav: obsah panelů aktualizován z prostředků AOPK ČR v roce 2014;
- vlastník: AOPK ČR;
- klady: srozumitelný a stručný text, stezka se zabývá různými tématy Moravských Kopic, je hojně navštěvována;
- zápory: nejsou zohledněny místní podmínky, místní neměli možnost se k obsahu vyjádřit, nezřídili se s ní a jejím obsahem, občasné nedostatečné značení trasy.

NS Lopeník

- lokalizace: okolí obce Lopeník;
- předmět interpretace: neznámý;
- stav: dezolátní (chybějící nebo zničené panely i značení);

- vlastník: neznámý;
- klady: vede atraktivní a hojně navštěvovanou lokalitou;
- zápory: nevhodný terén pro cyklisty, není jasný předmět interpretace, nevyhovující stav.

NS Javořínská

- lokalizace: hřeben k Velké Javořině od Horňácka;
- předmět interpretace: tématicky nesourodé panely;
- stav: aktualizace provedena obcí Nová Lhota;
- vlastník: nejasný, o část panelů (č. 1, 3a, 3b, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13 a 14) pečuje obec Nová Lhota;
- klady: atraktivní terén s výhledy;
- zápory: náročnější trasa vhodná spíše pro cyklisty (delší úseky po asfaltové cestě), některé panely chybí, vedle aktualizovaných panelů zůstaly i staré panely.

NS Šumárnická

- lokalizace: okolí Strážnice;
- předmět interpretace: neznámý;
- stav: panely často poškozené či vybledlé;
- vlastník: neurčen, částečně AOPK ČR (panely č. 2, č. 10, č. 12 – zničen – a č. 15);
- klady: zajímavá zastavení v přírodě;
- zápory: špatné značení trasy, zanedbané panely, terén nevhodný pro pěší (spíše pro cyklisty).

NS Okolo Hrozenka

- lokalizace: okolí Starého Hrozenkova;
- předmět interpretace: různé prvky ze života na kopanicích (každý panel může fungovat jako soliterní);
- stav: v roce 2015 obnovena a přetrasována z prostředků AOPK ČR;
- vlastník: AOPK ČR;
- klady: jednotlivá zastavení jsou vztažena k tématům a ne k místům, obnova proběhla ve spolupráci s místním subjektem IS Moravské Kopanice;
- zápory: zatím nezjištěny.

NS Květná

- lokalizace: okolí Strání a Květné;
- předmět interpretace: přírodní rezervace a biotopy;
- stav: dobrý stav, panely v dobrém stavu;
- vlastník: neznámý (pečuje obec Strání);
- klady: ukazuje různorodost krajiny, trasa vhodná pro pěší i cyklisty;
- zápory: občas nepřehledná trasa.

NS Bojkovická

- lokalizace: okolí Bojkovic, Komně, Pitína a Hostětína;
- předmět interpretace: příroda a historie regionu;
- stav: dezolátní (panely zničené nebo zcela chybějí, značení nedostatečné, trasa zarostlá);
- vlastník: neurčen;
- klady: zajímavá a různorodá témata, trasa vhodná i pro cyklisty;
- zápory: nevyhovující stav stezky, nepřesné značení stezky i vzdáleností, dlouhodobě zanedbaná.

6.2 Expozice

V Bílých Karpatech a jejich okolí existuje v současné době více než 45 expozičních, o které pečují velké instituce, ale i obce, spolky a jednotlivci. Jsou různě velké, interiérové i venkovní a jejich tématický záběr je velmi široký. Většinou jde o klasickou prezentaci exponátů, najdeme však i expozice více otevřené návštěvníkovi, s interaktivními částmi a prvky. Téměř všude jsou nabízeny prohlídky s průvodcem. Kvalita výkladu se liší. Technický stav je v některých případech velmi špatný. Expozice mají potenciál, který by se dal s pomocí dobré interpretace lépe a účinněji využít. Jejich celkový přehled uvádí Příloha 4.

V majetku RP SCHKO BK je expozice na rozhledně Travičná o 14 panelech. Expozice byla představena návštěvníkům již v roce 1997. V současné době je potřeba její aktualizace, jak po stránce obsahové, tak i grafické.

V roce 2015 byla provedena aktualizace panelů o CHKO Bílé Karpaty na hradě Brumov. Jedná se o dva interpretačně zdařilé panely, které představují území z hlediska přírodního i kulturního.

6.3 QR kódy, beetaggy, kešky

V posledních letech se začínají více využívat formy interpretace založené na informačních technologiích. V Bílých Karpatech mezi ně patří především QR kódy, které se objevují někdy přímo jako součást novějších panelů, a beetaggy. Umožňují přečíst obsažené informace pomocí mobilního telefonu s příslušným čtecím programem. Výhodou těchto forem interpretace je, že mají šanci oslovit technicky vybavené a zdatné návštěvníky, které klasické formy jako panely a letáky nezaujmu. Jejich obsah se dá snadno aktualizovat. Nevýhodou je závislost na fungující technice a dostatečném signálu mobilního poskytovatele.

Informačních technologií GPS využívají tzv. kešky (cache). Aktivita (geocaching) se podobá hledání pokladu a je velmi oblíbená. Na podobném principu funguje i hledačka (quest). Ta se ale obejde bez informačních technologií a nabízí návštěvníkovi možnost poznat místo většinou a především pomocí veršované hry.

6.4 On-line informační systém

V CHKO Bílé Karpaty je nainstalováno celkem 250 taglistů s beetaggem a QR kódem, uspořádaným do 13 stezek. Taglisty jsou propojeny s mobilními webovými stránkami v českém, anglickém a německém jazyce, které obsahují textové a obrazové informace vztahující se k lokalitě (<http://www.taggmanager.cz/reference/campaign/11>).

Výhodou tohoto systému je možnost vrátit se k informacím i později doma pomocí internetu. Na rozdíl od běžných informačních tabulí je možné připojit i zvukové či video stopy. Obsah na území CHKO Bílé Karpaty i v okolí spravuje VIS Bílé Karpaty.

6.5 Hledačky (quest)

Lopenická hledačka aneb cesta za poznáním života hospodářova

Jde o hledačku vytvořenou ve spolupráci VIS Bílé Karpaty a občanského sdružení Líška z.s. Hledačka začíná u chaty Lopeník, je fyzicky středně náročná a trvá minimálně 3 hodiny. Texty hledačky jsou ke stažení na adrese: <http://vis.bilekarpaty.cz/doc/lopenicka-hledacka>.

Staňanský quest – příběh skla

Jde o hledačku vytvořenou ve spolupráci VIS Bílé Karpaty a občanského sdružení Líška z.s. Začátek hledačky je infocentrum ZŠ Strání. Jde o nenáročnou hledačku v délce max. 2 hodin.

Texty hledačky jsou ke stažení na adrese: <http://vis.bilekarpaty.cz/doc/questing-hledacka-1>.

Lucká hledačka aneb krajina vypráví příběhy a Lucká hledačka aneb ukryté bohatství

Obě hledačky jsou nenáročné, trasu příjemně možné zastavení se v historickém domku, kde se nyní nachází restaurace. Hledačky byly vytvořeny ve spolupráci s místním ICM Hluk, obcemi Dolní Němčí, Slavkov, městem Hluk a aktivními místními spolky. Texty obou hledaček jsou ke stažení na adrese: <http://vis.bilekarpaty.cz/doc/lucke-pole>.

Švihácká hledačka (aneb Nárek miškářovy ženy)

Švihácká hledačka v Hostětíně představuje tradiční řemeslo, kterým byl zdejší kraj proslulý – a to miškářství neboli šviháctví. Hledačku vytvořilo Centrum Veronica Hostětín. Trasa je vhodná i pro vozíčkáře. Texty hledačky jsou ke stažení na adrese: https://hostetin.veronica.cz/sites/default/files/svihacka_hledacka.pdf.

Živ-lí's s živly (Ekohledačka – poznávání ekologických projektů)

Tato hledačka Centra Veronica Hostětín představuje Hostětínské ekologické projekty, ovšem zcela jinak. Jako živly, které oživují obec. Voda, oheň, vzduch, země, pokud je člověk umí šikovně využít, mohou umožnit obci její rozvoj a dávají jí život. Trasa je vedená po zpevněných i polních cestách. Texty hledačky jsou ke stažení na adrese: <https://hostetin.veronica.cz/sites/default/files/ekohledacka.pdf>.

6.6 Rozhledny

V CHKO Bílé Karpaty proběhlo období zvané jako „boom rozhleden“. Dnes se od severu k jihu v CHKO nebo její těsné blízkosti nachází 12 rozhleden: Královec, Doubrava, Skalka, Pod Vojanskú, Velký Lopeník, U Křížku, Obecnice, Drahy, Šumárník, Travičná, Radošov, Holý vrch.

Rozhledny jsou zpravidla v péči obcí a je prováděna jejich pravidelná údržba. V CHKO Bílé Karpaty slouží rozhledny často jako důležitý návštěvnický bod s velkou návštěvností turistů. Tyto body je možné využít pro vhodnou interpretaci zájmů ochrany přírody a upozorňovat na významné přírodní fenomény, které lze z rozhledny spatřit (viz též kapitola 4.1.).

6.7 Odpočívadla a posezení

Odpočívadla a posezení v krajině jsou v péči zejména obcí a Lesů ČR. Jejich stav je uspokojivý. Slouží však jako místa, která jsou chápána návštěvníky jako technické zázemí a toalety. Správci se zde často potýkají s množstvím odpadů v objektech i v jejich blízkém okolí. Tato problematika je zásadní pro další vývoj návštěvnické infrastruktury i postoje návštěvníků k ochraně přírody a je třeba ji v rámci KPNV systematicky řešit.

Umístění odpočívadel a posezení je možné dohledat včetně fotodokumentace např. na serveru mapy.cz. Této infrastruktury je možné využít při návrhu nových projektů návštěvnické infrastruktury.

6.8 Pěší trasy

V CHKO Bílé Karpaty je vytvořena hustá síť značených turistických stezek (KČT), které jsou v souladu se zájmy ochrany přírody. Velkou část hlavního hřebene lemuje červená turistická trasa, která tvoří páteř sítě tras. Trasy jsou pravidelně značeny a v terénu doplněny rozcestníky. Pěší trasy doplňují

v některých částech naučné nebo specifické pěší stezky (např. Hostětín, Luhačovice). Jde o lázeňské okruhy pro pacienty v lázních nebo specifické stezky v okolí Hostětína, které jsou doprovázeny sochami vztahujícími se k danému místu či tématu interpretace.

Pro lepší přehled o využití značených i neznačených cyklotras a stezek je možné využít heatmaps (mapy hustoty provozu) sportovní aplikace Strava: <https://www.strava.com/heatmap#14.12/17.66462/48.86875/hot/all>.

6.9 Cyklostezky a cyklotrasy

Vzhledem k terénním podmínkám jsou cenné lokality CHKO Bílé Karpaty spíše nevhodné pro rekreační cyklistiku a tomu odpovídá i hustota cyklostezek a cyklotras. Ty jsou trasovány především po stávajících silnicích a lesních cestách. Některé značené cyklotrasy jsou vedeny i po terénu hlavního hřebene, ale jde o trasy pro zdatné cyklisty.

V některých úsecích jsou z hlediska bezpečnosti a ochrany přírody problémem MTB cyklisté, kteří právě horský terén vyhledávají a využívají zde pro jízdu nejen polní cesty, ale hojně i turistické trasy a lesní stezky a pěšiny. V jižní části CHKO vzniká cyklistický (singltrackový) areál, který by mohl vhodným způsobem pomoci k lepší interpretaci přírodního dědictví a respektování přírodních hodnot území.

Pro lepší přehled o využití značených i neznačených cyklotras a stezek je možné využít heatmaps (mapy hustoty provozu) sportovní aplikace Strava: <https://www.strava.com/heatmap#14.12/17.66462/48.86875/hot/all>.

6.10 Infopanely a hraničníky ochrany přírody

Návštěvnická infrastruktura v majetku AOPK ČR sestává z hraničníků označujících hranice CHKO a MZCHÚ a informačních panelů k daným územím. Tyto panely jsou v jednotném vizuálním stylu AOPK ČR a jsou vhodně koncipované jak graficky, tak svým obsahem a jeho strukturou. Panely jsou umístěny v současné době u všech MZCHÚ. Díky pravidelné údržbě jsou hraničníky i panely v dobrém technickém stavu a díky AOPK ČR je zajištěna jejich pravidelná kontrola a údržba.

6.11 Dílčí závěr

Stávající návštěvnická infrastruktura v CHKO Bílé Karpaty je tvořena zejména naučnými stezkami, informačními panely a zázemím pro turisty. Z hlediska interpretace místního přírodního a kulturního dědictví a technického stavu jsou vyhovující především prvky v majetku AOPK ČR (infopanely, rekonstruované naučné stezky). Tato infrastruktura však nepostihuje většinu území CHKO Bílé Karpaty a cíleně na sebe nenavazuje. Téměř vůbec není interpretována samotná ochrana přírody a její principy a postupy.

7. Naplnění interpretačního plánu

První interpretační plán pro CHKO Bílé Karpaty byl dokončen v roce 2013 ve spolupráci VIS Bílé Karpaty, Sdružení pro interpretaci místního dědictví České republiky a Správy CHKO Bílé Karpaty. Jedná se o první koncepční dokument pro jednotnou interpretaci přírodního a kulturního dědictví tohoto rozsáhlého území. Je důležitým výchozím bodem, neboť přehledně shrnuje zásady dobré interpretace obecně i konkrétní doporučení pro subjekty působící na území CHKO Bílé Karpaty, uvádí hlavní prvky existující návštěvnické infrastruktury a zejména je v něm formulováno hlavní sdělení s dílčími tématy a myšlenkami, v jejichž duchu by území mělo být prezentováno veřejnosti. Bohužel tento interpretační plán postrádá podrobnější zpracování limitů území i vlastní plánovací část, také cíle interpretace jsou formulovány jen poměrně obecně, bez stanovení dostatečně konkrétních sledovatelných indikátorů plnění. Proto zatím nelze přímo vyhodnotit jeho plnění. Právě zpracovaná Koncepce práce s návštěvnickou veřejností v CHKO Bílé Karpaty představuje aktualizaci tohoto Prvního interpretačního plánu a jeho doplnění o chybějící prvky.

8. Limity využití území

Pro potřeby každého plánování interpretace je nezbytné, aby správci ve spolupráci s vlastníky a hospodáři v území stanovili výchozí omezení využití území návštěvníky. Pokud v území již návštěvnická infrastruktura existuje a území je návštěvníky využíváno, je potřeba shrnout existující omezení využití území k momentu vzniku interpretačního plánu a připravit podklad pro definování dalších žádoucích omezení či usměrnění návštěvnosti (připravuje zadavatel plánu), se kterým bude možné při plánování pracovat. Během plánovacího procesu se doporučení k omezení či usměrnění návštěvnosti mohou dále měnit v závislosti na konzultacích se zapojenými stranami.

Součástí výsledného interpretačního plánu jsou jasně stanovené limity využití území návštěvníky, se kterými může pracovat každý budoucí uživatel tohoto dokumentu. Důležitou součástí naplňování interpretačního plánu území je právě vhodná komunikace nezbytných omezení využití území nejen směrem k návštěvníkům, ale i všem, kdo s návštěvníky pracují a připravují pro ně produkty cestovního ruchu a území jim neustále určitým způsobem prezentují, „prodávají“.

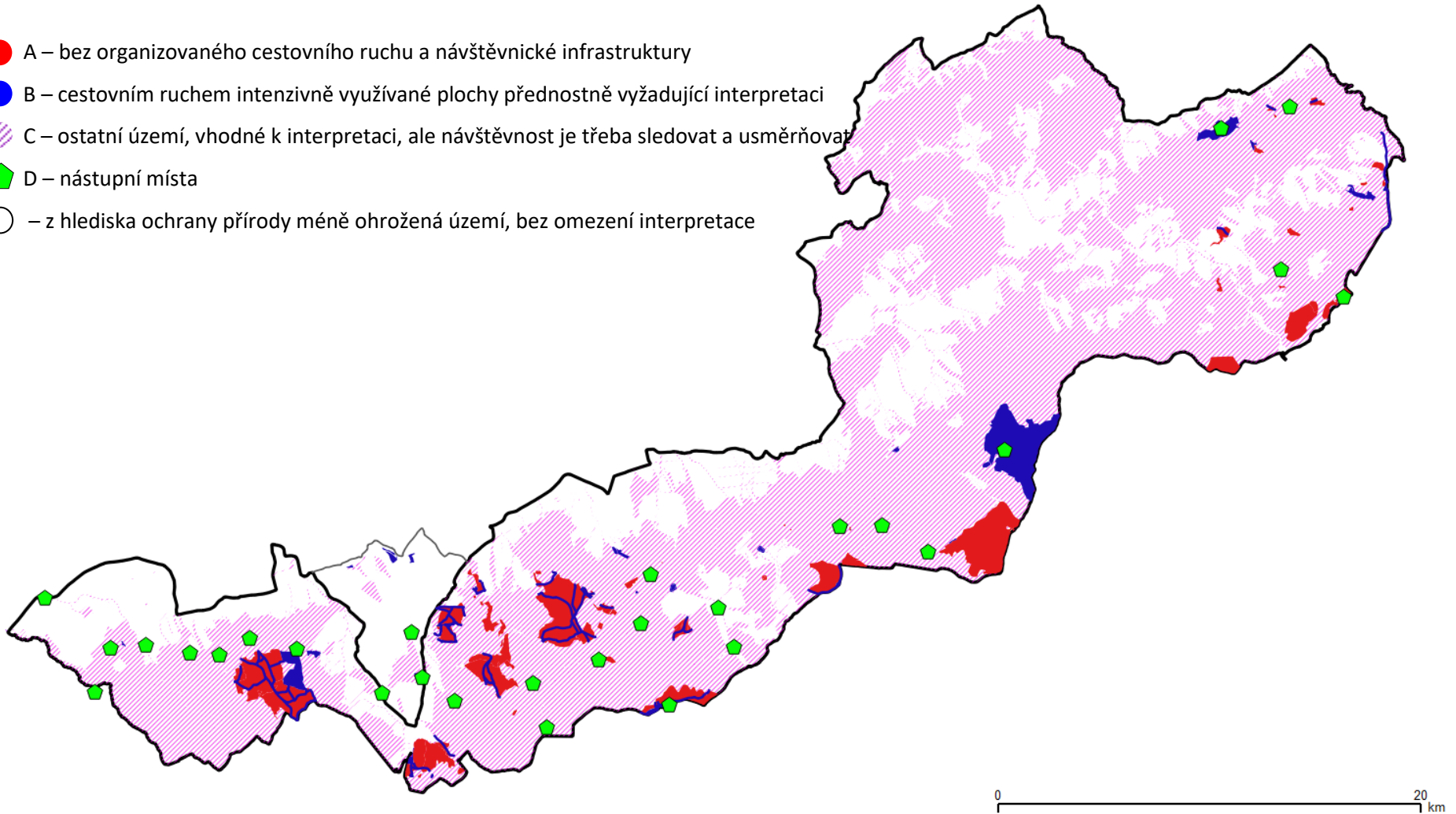
Pokud v území nejsou k dispozici výsledky monitoringu vlivu návštěvnosti, což je dlouhodobý proces, je potřeba jasně deklarovat omezení (případně i stanovit početní limity) alespoň expertním způsobem.

Limity, které na území CHKO Bílé Karpaty v současné době existují, jsou zjednodušeným způsobem zpracovány do mapky. Mapka ukazuje nejcitlivější zóny z hlediska využití území všem uživatelům území, kteří např. připravují produkty cestovního ruchu (turistická informační centra, destinační management) a/nebo hledají cesty, jak cestovní ruch v území dále rozvíjet (obce, poskytovatelé služeb v cestovním ruchu jako vinaři, ubytovatelé, místní spolky, muzea apod.). U jednotlivých zón je pak uvedena jejich charakteristika a jsou navržena obecná opatření.

8.1 Přehledová mapka limitů území CHKO Bílé Karpaty – podrobněji viz Přílohy 5.A, 5.B, 5.C a 5.D

(Zahrnuto je také území mezi Hrubou Vrbkou a Velkou nad Veličkou, které je dlouhodobě navrženo k připojení do CHKO.)

- A – bez organizovaného cestovního ruchu a návštěvnické infrastruktury
- B – cestovním ruchem intenzivně využívané plochy přednostně vyžadující interpretaci
- ▨ C – ostatní území, vhodné k interpretaci, ale návštěvnost je třeba sledovat a usměrňovat
- ◆ D – nástupní místa
- – z hlediska ochrany přírody méně ohrožená území, bez omezení interpretace

8.2 Zóna A limitů území CHKO Bílé Karpaty (červená) – plochy bez organizovaného cestovního ruchu a návštěvnické infrastruktury

Charakteristika zóny

Představuje cenná území z hlediska zachování předmětů ochrany, v nichž je jakýkoli turistický ruch nežádoucí. Uvnitř červené zóny by se neměla nacházet ani budovat žádná návštěvnická infrastruktura. Tato území lze zpřístupňovat a interpretovat pouze po jejich obvodu. Vstup návštěvníků je možný pouze v rámci zvláštních exkurzí pořádaných (se svolením) Správy CHKO Bílé Karpaty.

Vymezení zóny

- nejcennější luční lokality (jejich jádrové plochy mimo turistické trasy a hlavní polní cesty), kde by pohyb návštěvníků mohl poškozovat vzácné a chráněné druhy rostlin (např. sešlapem) i živočichů (zejména na zemi hnízdící druhy ptáků) a ztěžovat údržbu luk (nepokosení polehlých míst a následné hromadění stařiny):
  - většina NPR Čertoryje včetně ochranného pásma a údolí Radějovky pod Dubníky;
  - většina PR Machová včetně ochranného pásma a dvou lesních luk v okolí (Světlička a Babiratka);
  - většina NPR Zahrady pod Hájem;
  - většina NPP Búrová a cenné luční plochy v okolí (lesní loučka JZ od NPP, dolní část luk a pastvin S od NPP, Kňazova lúka při V okraji S výběžku lesního komplexu Háje);
  - Podhradské louky a jejich okolí (Košarisko, květnaté pastviny nad samotou u Baladů, květnatá louka nad silnicí J samoty u Baladů);
  - většina NPR Jazevčí včetně ochranného pásma;
  - lesní loučka s mokřady u Megovky;
  - většina NPR Porážky včetně ochranného pásma a přilehlých cenných luk (Přední a Zadní louky, údolí Kasivce, loučky pod Lipinkou, Buchtiny);
  - většina PR Dolnoněmčanské louky;
  - většina PP Záhumenice a část luk nad PP;
  - celé území PP Dubiny, PP Kalábová a PP Kalábová 2;
  - většina PP U zvonice;
  - celé území PP Lazy, PP Hluboče;
  - pastviny pod lesem v Sidonii;
  - EVL Hodňovská dolina;
  - Na stráži u Bylnice;
  - celé území PP Pod Cigánem, PP Kaňoury a louka Javor (Kožovce) v Hrušové dolině;
  - dolní partie svahových luk Lásca na Kaňúru;
  - zadní část PR Bílé potoky;
  - většina PP Javorůvky a PR Ploščiny;
  - celé území PP Dobšena.
- odlehlé zachovalé dubohabřiny, horské bukové a suťové lesy až pralesy (jejich jádrové plochy mimo turistické trasy a hlavní lesní cesty), kde by pohyb návštěvníků rušil zejména vzácné pralesní živočichy vázané na klidové oblasti:
  - většina NPR Javorina;
  - PP Vápenky, PP Uvezené, PP Sviní hnízdo;

- PR Hladké;
- horské lesní partie na Velkém Lopeníku;
- příhraniční horské lesy JV od silnice z Vyškovce do Starého Hrozenkova;
- horské bukové lesy až pralesy ve Vlárském průsmyku (PP Chladný vrch, PP Okrouhlá, PR Sidonie a jejich okolí).

8.3 Zóna B limitů území CHKO Bílé Karpaty (modrá) – cestovním ruchem intenzivně využívané plochy

Charakteristika zóny

Představuje cenná území z hlediska zachování předmětů ochrany, kde vysoká návštěvnost představuje závažný problém, včetně částí cenných území, kam je vhodné odklonit návštěvníky z přilehlých částí zóny A. Uvnitř modré zóny je možné dělat opatření směřující k tomu, aby se nenavýšoval počet návštěvníků a opatření zaměřená na usměrňování pohybu návštěvníků. Návštěvníká infrastruktura se zde nachází a je vhodné ji využít k interpretaci hodnot celého území a jeho ochrany. Vstup návštěvníků do této zóny je možný v souladu s platnými zákony.

Vymezení zóny

- okolí turistických tras a hlavních polních cest v cenných lučních lokalitách – NPR Čertoryje včetně OP, PR Machová včetně OP, NPR Zahrady pod Hájem, NPR Jazevčí včetně OP, NPR Porážky včetně OP a okolí, PR Dolnoněmčanské louky, PP Záhumenice a okolí, PP Javorůvky, PR Ploštiny.
- větší části nebo i celá hodnotná území, kde je větší pohyb návštěvníků, které je třeba usměrnit nebo kde je možné je velmi efektivně oslovit:
  - celé území PP Žerotín;
  - zatrávněná část Vojšických luk v OP NPR Čertoryje a přilehlé staré louky; blízká lokalita Podlučí a Podhájí s květnatými loučkami a sady (místo konání Horňáckého kosení);
  - SZ okraj NPP Búrová (část porostů s výskytem kýchavice černé), louka s oploceným mokřadem sousedící se SV cípem NPP Búrová;
  - celé území PR Drahy;
  - celé území PP Za lesem;
  - celé území PP Hrnčárky;
  - vrcholová louka v OP NPR Javorina;
  - celé území PP Cestiska;
  - celé území PP Rasová;
  - okolí středové cesty v PP U zvonice;
  - celé území PP Chmelinec;
  - celé území PR Pod Žitkovským vrchem a PR Hutě;
  - okolí křížové cesty lokalitou Na stráži u Bylnice;
  - PR Jalovcová stráž;
  - hřebenové partie svahových luk Lásca na Kaňúru;
  - přední louky v PR Bílé potoky.
- okolí hřebenových turistických cest horskými lesy na Velkém Lopeníku a Kaňúru.
- obec Žitková a její okolí (oběť knižní turistiky, která už je tak intenzivní, že místní obtěžuje).

- rekreační středisko Jelenovská a přilehlé luční svahy i lesy (rostoucí počet návštěvníků, které je vhodné informovat a usměrňovat jejich pohyb v území).
- cenná území mimo CHKO (ale v oblasti, jež je plánována k začlenění do CHKO), která jsou oblíbenými cíli vycházek (zejména místních obyvatel):
  - PP Nad Vápenkou;
  - PP Velický hliník;
  - PP Háj u Louky;
  - PP Hloží;
  - PP Háj u Lipova.

8.4 Zóna C limitů území CHKO Bílé Karpaty (fialově šrafovaná) – ostatní území, kde je potřeba návštěvnost dále sledovat a usměrňovat

Charakteristika zóny

V zelené zóně jsou turisticky atraktivní území, která jsou návštěvností částečně ovlivněna a kde je návštěvnost třeba v současnosti nebo v budoucnosti usměrňovat. Návštěvnická infrastruktura se v této zóně nachází a je vhodné ji využít k interpretaci hodnot celého území a jeho ochrany. Vstup návštěvníků do této zóny je možný v souladu s platnými zákony.

Vymezení zóny

- všechna ostatní území nacházející se v I., II. a III. zóně odstupňované ochrany v CHKO.
- zvláštní pozornost zasluhují tyto lokality (z důvodu zajímavých fenoménů pro interpretaci a spíše malé citlivosti k poškození):
  - obnovovaná lokalita pastevního lesa a pastvin s věkovitými solitérními buky na Paličkách u Javorníka.
- zajímavá území mimo CHKO (ale v oblasti, jež je plánována k začlenění do CHKO), kde zvýšení pohybu návštěvníků (následkem vybudování návštěvnické infrastruktury) příliš negativně neovlivní jejich hodnotu:
  - louky Nad hájkem (na pahorku Hájová) u Lipova;
  - les podél potoka nad lipovským hřištěm, okolo PP Háj u Lipova a u Veličky u Maňáčan;
  - háj Volavec a okolí;
  - suché keřnaté stráně a remízy a hájek Drínová na pahorcích Léšť a Bojiště;
  - Dubrava (u Kuželova).

8.5 Zóna D limitů území CHKO Bílé Karpaty (zelené pětiúhelníky) – hlavní nástupní místa a další místa konfliktů

Charakteristika zóny

Ve fialové zóně se nacházejí hlavní nástupní místa do jednotlivých částí CHKO, kde dochází ke koncentraci lidí. Jedná se například o nádraží, záchytná parkoviště nebo centra obcí. V těchto bodech se nabízí vhodná příležitost k prezentaci území a AOPK ČR a k usměrňování pohybu a chování návštěvníků. Dále se zde nacházejí další místa konfliktů mezi zájmy ochrany přírody a návštěvníky, jako jsou místa nedovoleného parkování, místa hromadění odpadků apod.

8.6 Zbytek území CHKO mimo zóny A–D (bílá)

Charakteristika

Zbytek území mimo vymezené zóny tvoří zejména plochy obcí, intenzivně obhospodařovaných zemědělských pozemků a síť komunikací, včetně tras pro pěší mimo hranice MZCHÚ a cyklotras. I zde se nacházejí vyhlídková místa vhodná k interpretaci či odpočinku, velká část návštěvnické infrastruktury a služeb. I na těchto místech se nabízí vhodná příležitost k prezentaci území a AOPK ČR a k usměrnění pohybu a chování návštěvníků na zemědělských pozemcích, ve vinicích, lesích, v centrech obcí i jejich okolí.

9. Seznam příloh

Příloha 1.A – Internetové stránky pojednávající o Bílých Karpatech

Příloha 1.B – Knihy, časopisy, letáky a jiné tiskoviny pojednávající o Bílých Karpatech

Příloha 1.C – Filmy, dokumenty a videa o Bílých Karpatech

Příloha 2 – Hlavní akce v Bílých Karpatech a okolí, které přitahují návštěvníky

Příloha 3 – Naučné stezky v Bílých Karpatech a nejbližším okolí

Příloha 4 – Vybrané expozice v Bílých Karpatech a okolí

Příloha 5.A – Mapa limitů území CHKO Bílé Karpaty, jihozápadní část

Příloha 5.B – Mapa limitů území CHKO Bílé Karpaty, centrální část

Příloha 5.C – Mapa limitů území CHKO Bílé Karpaty, Moravské Kopenice

Příloha 5.D – Mapa limitů území CHKO Bílé Karpaty, severovýchodní část